

**SOLDAAT A.G. VAN DE KREEKE
KRIJGSGEVANGENE 97223**

INLEIDING

Het verslag van Antoon (of Anton) v.d. Kreeke heeft op internet gestaan op de site www.anton.gewoonthuis.nl. Het verslag is in 2018 geraadpleegd. Tegenwoordig bestaat deze website niet meer.

BEKENDMAKING

Ten vervolge van de op 29 April 1943 in de dagbladpers gepubliceerde bekendmaking van den Wehrmachtbefehlshaber in den Nederlanden betreffende terugvoering in krijgsgevangenschap van de voormalige Nederlandsche weermacht worden, bij deze, voor aanmelding opgeroepen:

Het dienstplichtig en reserve-personeel beneden den rang van officier van het regiment grenadiers en alle in de jaren 1939 en 1940 uit dit regiment voortgekomen oorlogs-onderdelen, voor zover bedoeld personeel in Mei 1940 in werkelijke militairen dienst was.

Bedoeld personeel moet zich melden in het 'Wehrmachtlager te Amersfoort, Zonnebloemstraat en wel:

- degenen, die geboren zijn in de jaren 1924 tot en met 1915 op 29 Mei 1943;
- degenen, die geboren zijn in de jaren 1914 tot en met 1904 op 1 Juni 1943;

op beide dagen tussen 8 en 12 uur.

Bij de aanmelding moeten worden overlegd: het persoonsbewijs, de distributiestamkaart en voor zover mogelijk militaire identiteitspapieren.

Degenen, waaronder ook begrepen de in Duitsland werkende grensgangers voor wie een Bescheinigung (verklaring van onmisbaarheid) afgegeven is, moeten dit bewijs bij hun werkgever of bij de instantie, die hun belangen behartigt, opvragen en bij de aanmelding tonen. Na de melding moet de Bescheinigung zo spoedig mogelijk weder aan den werkgever resp. de instantie die de belangen behartigt, worden terug gegeven. De werkgevers zijn verplicht degenen, die zich moeten melden, daarvoor in de gelegenheid te stellen en hun het loon (salaris) gedurende den verzuimden tijd uit te betalen.

De Nederlandse spoorwegen verlenen aan alle voor de aanmelding opgeroepen personen vrij vervoer derde klas. Degenen, die tot aanmelding verplicht zijn, moeten zich hiervoor vervoegen aan de loketten, en bij de stations chef, van het station van vertrek.

Kleding: voor zoveel mogelijk uniform, anders burger kleding. Dringend wordt aangeraden daagse en Zondagsche kleren, wollen dekens, ondergoed en extra schoeisel., alsmede kookgerei en lepel mee te brengen. De gezamenlijke bagage mag niet meer bedragen dan twee normale handkoffers

Van aanmelding zijn vrijgesteld personen, die zich op 25 mei 1943 voor den Arbeidsdienst in Duitsland of in de door de Duitse weermacht bezette gebieden buiten Nederland bevinden.

Wie geen gevolg geeft aan de oproeping van den *Wehrmachtbefehlshaber in der Nederlanden* of zich op andere wijze aan de terugvoering in krijgsgevangenschap tracht te onttrekken, moet rekenen op de strengste maatregelen. Dit geldt ook voor personen die de betrokkenen bij dergelijke pogingen steunen.

DE TREIN

We zaten al drie weken achter het prikkeldraad in kamp Amersfoort.¹⁾ We, dat zijn enkele honderden soldaten die in 1943 op moesten komen en krijgsgevangenen werden. Toen werd ons plotseling op een ochtend tijdens het morgen appèl meegedeeld dat we ons onmiddellijk klaar moesten maken om te vertrekken. Onmiddellijk betekende meestal wel dat het nog wel lang zou duren. Maar nu ineens kregen de Duitsers haast en werden we opgejaagd want we moesten naar de trein voor transport. Met het nodige geschreeuw werden we opgesteld in colonne en sloften we met onze bagage naar het station. Steeds liepen de Duitsers langs de colonne en herhaalden aldoor dat wie een poging zou wagen om te vluchten neergeschoten zou worden. Na een mars van ongeveer een uur kwamen we op het station, maar de trein was er nog niet. Wachten betekende dat je in het gelid op de plaats rust mocht staan, maar beslist niet lopen. Verschillende treinen kwamen langs maar vertrokken ook weer. Eindelijk na misschien wel twee uur kwam er een goederen trein binnenrollen, allemaal dichte veewagens. Dat bleek de trein voor ons te zijn. Nu moesten er enkelen aan het werk om in elke wagon een baal stro te brengen en een olievat wat doormidden gezaagd was. We werden in groepen van 40 man verdeeld en moest je met die 40 man in een wagon waar je dus maar heel weinig ruimte had. Met veel lawaai werden de deuren dicht gegooid en daar zaten we. Allen waren we stil, ieder met zijn eigen gedachten. Alleen door een heel klein vierkant raampje zonder glas maar wel met prikkeldraad ervoor konden wat lucht krijgen. Het olievat was om je behoefte in te doen, maar gelukkig kon de deur op een kier.

Het is onvoorstelbaar maar toch wisten we elkaar weer zo op te beuren dat er weer een goede stemming ontstond. Het werd bloedheet en de trein bleef maar stilstaan. Eindelijk het liep al tegen de avond, toen we vertrokken. Gelukkig hadden we alles wat eetbaar was meegenomen en drinken hadden we ook genoeg, nog wel !

Wie er op het idee kwam weet ik niet meer maar we gingen briefjes schrijven met het adres er op en gooiden die uit de trein. Mijn brief kwam nog terecht ook. Je was weer even bezig en vergat je ellende. Het werd donker en de trein bleef ergens stilstaan maar we mochten er niet uit. Eindelijk kwam er weer beweging en reden we verder, de zon brandde op de wagens en het werd weer bloedheet. Zolang de trein reed ging het nog wel maar bij stilstand was het niet om uit te houden. Gelukkig kwam er een moment dat we op een station stonden en mochten we er uit, er was water en een latrine (een houten balk waarop je naast elkaar boven een gat je behoefte kon doen) en alles onder toezicht van de Duitsers met het geweer in de aanslag.

De reis duurde zo drie dagen, we kregen alleen een homp brood en water, dus alles wat we meegenomen hadden raakte ook op. Toen we uitstapten stonden we op een kale zandvlakte in de gloeiende zon. We hadden honger en dorst.

De Duitse bewakers vertelden ons dat we nog een uurtje moesten lopen en dan kregen we eten en drinken. Dat uurtje werd echter wel drie uur want we konden haast niet meer lopen, we sjouwden ook nog de spullen mee, kleding enz.

Af en toe mochten we even rusten en na een paar uur kwam er een kamp in zicht. We schrokken ons rot, hoge palen, drie rijen en daar tussen allemaal prikkeldraad. Op de hoeken

¹ Hij was 19-7-1943 in Amersfoort gevangen gezet en zou op 26-7-1943 als 1 van 548 man in Stalag IV-b Mühlberg binnenkomen.

stonden hoge wachttorens met bewakers die het geweer aan de voet hadden. Binnen in het kamp zagen we veel gevangenen lopen, en wij liepen wel een uur langs het kamp, geweldig groot was dat. We kwamen bij een grote poort en hoe is het mogelijk, we waren blij dat we binnen waren. we dachten alleen maar een eten en drinken na deze helletocht. Dat pakte echter wel even anders uit !

MÜHLBERG

We waren binnen en hoe..... het was een haveloos zootje. Stel je voor, drie dagen opgesloten in de trein, meestal bloedheet, je niet kunnen wassen of scheren en bij aankomst nog een heel stuk lopen over een zandvlakte in een bloedhete zon, en tevens nog erge honger ook. We waren niet om aan te zien. Gelukkig mochten we nu eerst drinken maar daarna volgde meteen weer een telling want we moesten overgedragen worden aan de kampleiding. Eindeloos die tellingen van de Duitsers, het klopte nooit. We moesten langs lange tafels om ingeschreven te worden, wat door andere gevangenen werd gedaan onder toezicht van de Duitsers. Nu moesten we de kleding die we aldoor meegesleept hadden inleveren en ons tevens helemaal uitkleden en dat ook afgeven, alles moest ontluisd worden!! Die kleding hebben we nooit meer teruggezien!

Wij moesten naar binnen en daar stond een hele rij Russen met tondeuses en wij werden helemaal kaal geknipt! Je herkende elkaar bijna niet meer. Ondanks alles moesten we toch soms nog lachen ook. We kregen nu een stukje stinkende zeep (een soort carbol lucht) en moesten we een grote zaal in waar tientallen douches waren. We konden nu douchen en daarvan kwamen we aardig bij, maar bij de uitgang stond weer een Rus die ons met een kwast nog een lik stinkend en bijtend spul onder de oksels en over de schaamharen gaf. Drogen konden we ons voor een heel grote ventilator waar warme lucht uit kwam. Nu kregen we weer kleding maar niet die van ons eigen. Eerst de onderkleding, een lange onderbroek en een hemd, voor mij natuurlijk veel te groot maar daar werd niet naar gekeken. Ook kregen we nu een uniform, maar dat was van het Franse leger en bestond uit een plusfour (is een broek, wij noemden het een bollenzak) en een tuniek. Sokken bestonden daar nog niet, je kreeg voetlappen en die moest je wel op een speciale manier aan leren doen, en dan in een soort klompschoenen steken. Je mocht de broek en tuniek echter niet aantrekken want er moest eerst met rode verf een driehoek op de rechter knie en achterop de tuniek geverfd worden. Hiervoor werd een mal verstrekt die je om de beurt kon gebruiken wat natuurlijk ook weer eindeloos duurde, en je verrekte nog steeds van de honger. Hierna kregen we wat persoonlijke spullen terug zoals pen potlood en papier en werden ook eventuele brillen weer terug gegeven.

Nu kregen we ook ons nummer met een plaatje (ik had 97223). Dat nummer heb ik zo dikwijls op moeten zeggen dat vergeet ik nooit meer. Nu werd er weer geteld en gingen we op weg naar ons nieuwe verblijf door een straat met aan weerszijden grote barakken. Wij kregen met tweehonderd man ook een barak en waren dus eindelijk aan het eindpunt. Een uur later ging de bel voor het eten. We kregen een halve liter koolraapsoep en twee sneden zuur brood. Omdat we zo'n honger hadden aten we alles gelijk op, en dat was een grote fout want het brood was voor de volgende dag bedoeld.....

IN HET KAMP

We hadden kleding gekregen en moesten toen afmarcheren naar een barak, onze nieuwe verblijf. Onvoorstelbaar zo groot dat het kamp was. We liepen door een straat met aan beide kanten grote barakken, ja zelfs langs de kant van de weg stonden bloembakken met bloeiende planten, niet voor te stellen. Na ongeveer een kwartier lopen, het was meer sloffen, kwamen we bij een lege barak die voor tweehonderd man van ons werd aangewezen. Toen we binnenkwamen zagen we tafels staan met banken erbij en elke tafel was voor tien man. De bedden stonden drie hoog langs de kant alles met heel weinig ruimte er tussen. Een bed was twee plankjes met een ruwe jute zak erop die gevuld was met een soort houtwol wat na twee dagen zo hard was als de plank die er onder lag. Ik pakte maar het hoogste bed wat later een goede keuze bleek te zijn. Er werd meteen een barakkencommandant benoemd en voor elke tafel een tafelcommandant. De Duitsers riepen altijd meteen om de barakkencommandant want die was overal verantwoordelijk voor. Nog steeds hadden we niets te eten gekregen maar nu was het toch eindelijk zover. Weer aantreden en afgemarcheerd naar de uitdeling van het eten. Wij waren zeer benieuwd. We kregen van iemand, die we ook weer niet verstaan konden, een pollepel koolraapsoep en van een ander weer twee sneden zuur Duits brood. In de soep dreven wat blokjes koolraap en de rest was meer water dan soep. We hadden echter erge honger en dan eet je alles, ook het brood aten we meteen op. De vergissing was dat het brood voor de volgende dag was.

Nu we gegeten hadden werden we toch wel nieuwsgierig wat er in de rest van het kamp was. Al heel vlug wisten we dat wij niet de enige Hollanders waren, er zaten er veel en veel meer, die waren er al voor ons. Veel werd er gevraagd, maar het meeste waren ze geïnteresseerd in wat wij nog hadden. Er werd namelijk levendig gehandeld in het kamp. Er waren zeer veel Fransen, Belgen, Serven, zelfs Zuid Afrikanen, teveel nationaliteiten om op te noemen. De Engelsen en Amerikanen waren apart, daar konden we niet bijkomen. We probeerden wat contacten met de Fransen te maken, die hadden van alles want die kregen pakketten van het Rode Kruis en daar zat van alles in.

Zo verliep onze eerste avond maar om 20.00 uur moest alles binnen zijn. De één had nog meer te vertellen dan de ander. Veel gingen er al naar bed maar ze waren er ook weer vrij snel uit want het barstte van de vlooiën. Gelukkig had ik er geen last van, ze zeggen wel eens als je met paarden omgegaan hebt lusten de vlooiën je niet meer ! Ik had ook het voordeel als ik mijn hoofd neerlegde onder welke omstandigheden ook, dan sliep ik tot de volgende morgen.

Het wakker maken deden de Duitsers met zeer veel kabaal, *Aufstehen, Aufstehen!!* en met dreunende laarzen liepen ze dan door de barak. Snel, snel, over vijf minuten appèl buiten. Iedereen schoot dan in de kleren rende naar buiten want als je te laat kwam zwaaide er wat. Dan volgde weer het eindeloze tellen, meestal met drie man en ze telden net zo lang tot het klopte. Alsof je ergens heen kon!! Soms telden ze wel een kwartier lang. Nu konden we toilet gaan maken. Er waren heel lange bakken met een aantal kranen er boven daar kon je wassen en scheren, overdag was er geen water. Dan was het eten en dat moest allemaal ordelijk gebeuren. Ieder moest aan tafel zitten en dan hield de barakkencommandant een ogenblik stilte. Het is misschien tegenwoordig niet meer voor te stellen maar er was een geweldige discipline. In het begin hadden we 's morgens niets te eten en met de middag ook niet... Er waren grote kerels bij die in veertien dagen niet meer te herkennen waren zo mager. Alles ruilden we voor eten, een mooie vulpen die ik had, bracht één sneetje brood op en een goed horloge kon je drie sneden brood voor krijgen. Je begreep niet hoe sommigen er aan

kwamen. Gelukkig had ik Klaas als kameraad en die was kapper.²⁾ Hij had zijn kappersspullen mogen houden en nu knipte en schoor hij de bewakers en verdiende daar menig sneetje brood mee wat hij trouw met mij deelde. Dat was het begin in kamp Mühlberg.

KAMPLEVEN

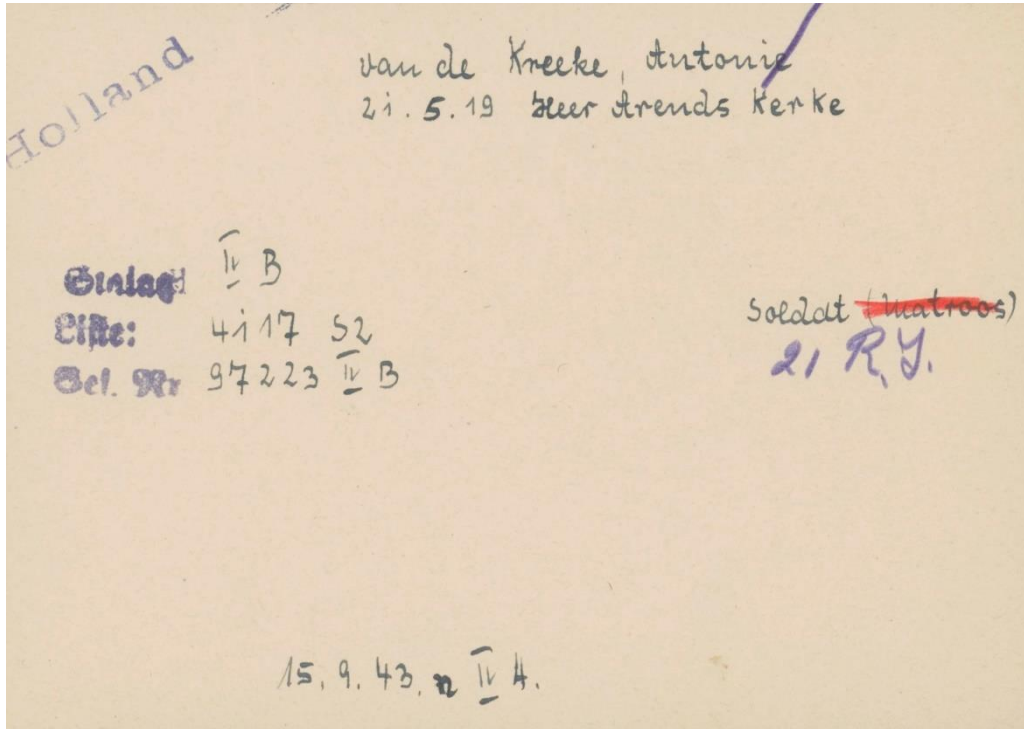
Hoe is het mogelijk dat de computer is als de hersens van een mens.... je slaat wat op in de computer en als je dat na 50 jaar weer vinden kan is het er weer. De hersens van een mens bevatten ook zeer veel cellen en als je daar in gaat zoeken komen er weer dingen boven waar je jaren niet aan gedacht hebt. Het is niet te geloven maar als ik aan het schrijven ben komen er ook dingen boven waar ik nooit meer aan gedacht heb. Ik zie het kamp weer als een foto voor me, de straat, de barakken, wasgelegenheden en de latrines niet te vergeten. Bij de latrines gonsde het van de vliegen, dat er nooit iemand ziek geworden is begrijp je niet. Er waren ook sportvelden, een voetbalveld en handbalvelden, maar alles was harde zandgrond. Ook kon er korfbal gespeeld worden en er werd aan gymnastiek gedaan. De Fransen en andere nationaliteiten die dus voldoende te eten hadden omdat ze voedsel pakketten kregen, maakten hier ook veel gebruik van. We hadden ook helemaal niets te doen en je verveelde je rot. Het was bloedheet en de hele dag op bed liggen was ook niet alles, meestal zaten we maar in de schaduw en vertelden we aan elkaar onze belevenissen en wat wij voor werk gedaan hadden. Wij werden ook uitgenodigd door de Fransen om te sporten en wij deden trouw mee want dan kreeg je ook van alles te eten van ze. Hoe het mogelijk was dat er overal wat te eten vandaan gehaald werd begrijp je niet, want na de eerste veertien dagen had iedereen toch wel wat extra's. Alleen waren er die vervelende Duitsers die je drie keer per dag lieten aantreden en dan weer telden, soms op de raarste tijden. Er werden damborden gemaakt er waren Fransen die weer schaakten, en ook muziek instrumenten waren er. Bij onze groep waren heel wat muzikanten dus die hadden ook vlug contact (en weer extra eten). Zelf kon ik ook redelijk goed schaken en schaakte daar met een Fransman wat ook weer eten opleverde dat ik weer deelde met Klaas. Soms kregen we aardappelen (Pellkartoffel) al naar gelang van grootte kreeg je er twee of drie bij de koolraap soep, dat was dagelijkse kost. De aardappelen pelden we en van de hele barak was dat wel een halve emmer met schillen. Daar kauwden we de volgende dag weer op en dan maakten we er ballen van die we over de prikkeldraad gooiden naar het Russenkamp, die ze dan opaten. Die kregen bijna helemaal niets eten en daar waren ook geen voedsel pakketten. Ze stierven daar dan ook als ratten.

We moesten ook de barak schoonhouden en om de beurt had er een tafel (tien man dus) corveedienst. Alles werd gecontroleerd door de Duitsers. Er waren er wel bij die niet zo beroerd waren als ze maar alleen waren want ze waren bang voor elkaar. Hun hing altijd de straf boven het hoofd dat ze naar het Oostfront gestuurd werden.

De geruchten over het verloop van de oorlog deden iedere dag de ronde. Er was ergens wel een radio, vergeet niet dat de Duitsers zelf ook niet veel hadden en met chocola of koffie of sigaretten werd er ook in het geheim met hun gehandeld. Die Fransen zaten daar al drie jaar en kenden alle slinkse wegen daarvoor.

² Soldaat 21 R.I. Klaas Molenaar kgf 97715, geboren op 4-9-1920 in Schagen

Nu gingen er weer geruchten dat wij tewerkgesteld zouden worden. Hele lijsten van beroepen werden er gemaakt allemaal voor niets want je werd later gewoon aangewezen. Het zal ongeveer na vijf weken geweest zijn dat de eerste groep wegging, je wist natuurlijk niet waar naar toe, maar het was misschien wel beter dan in dit kamp dachten we. Ook uit onze barak werden er kleine groepjes weggehaald. Toen ineens moest er een groep van honderd man naar een fabriek werd er gezegd en daar werden Klaas en ikzelf ook voor aangewezen.

NIMH collectie 1001, melding 4117 Seite 2, van 15-9-1943

Spanning volop, het was weer je schamele bezittingen oppakken en weer naar de trein en in de veewagens. Opgesloten reisden we enige tijd, ik weet niet meer hoe lang maar dezelfde dag stapten we uit op het station van Dresden. We werden weer in rijen opgesteld en marcheerden weer het ongewisse tegemoet. Het bleek dat we naar de fabriek van **Seidel & Naumann aan de Hamburgerstrasse** gingen³. Natuurlijk werden we weer opgesloten, nu boven in een grote zaal boven de fabriek en die werd beneden elektrisch afgesloten.

³ Dit Arbeitskommando viel administratief onder het Stalag IV-a Hohnstein.

SEIDEL & NAUMANN

In het Lager boven de fabriek ging het weer hetzelfde als in Mühlberg; ook weer de verdeling in tafels en bedden. Barakkencommandant en tafelcommandanten werden benoemd en als je het zelf niet deed werden ze door de Duitsers aangewezen. De ramen waren van tralies voorzien en we konden nu ook niet naar buiten, dus was het geen verbetering. Het enige lichtpunt was dat we elke dag met een handkar aardappels halen moesten voor de keuken. Je kon dan altijd wel wat mee pikken. Ook lukte het nog wel om een paar sigarettenpeukjes uit de goot op te rapen, (drie peukjes was een sigaret) er waren rokers bij die soms nog een half sneetje brood ruilden voor een sigaret.

Na een week daarboven gezeten te hebben moesten we naar de fabriek en daar keken we ons ogen uit... allemaal meisjes van 17 tot 20 jaar. Het waren er tientallen, die waren opgepakt in Rusland om te werken in de fabrieken. Toen ze onze uitgehongerde gezichten zagen pakten ze hun eigen brood en gooiden daarvan stukken brood naar ons. Nou, dat raakte de grond niet !

We werden nu in groepen ingedeeld om te werken en wij moesten met een oud mannetje mee. Die bracht ons naar een houtopslagplaats en daar moesten we stapels plankjes omleggen met latjes er tussen om te drogen. Deze stapel moet klaar vandaag werd ons meegedeeld, nou dat was makkelijk te doen. We hadden nu een zekere mate van vrijheid en konden de omtrek rustig verkennen. Het was een heel groot terrein en verderop zagen we een barak wat een keuken bleek te zijn. Regelmatig zagen we meiden naar buiten komen die daar werkten. Ze moesten dan wat in de vuilnisbak brengen en daar waren wij wel nieuwsgierig naar. Wij gingen kijken (stiekem natuurlijk) en het bleek dat de Russinnen expres eten in de bakken gooiden voor ons.... Het was wel niet veel bijzonders maar wel eetbaar. Ook was er nog een andere vuilnisbelt van de fabriek en daar vonden we ook heel wat. Het was prachtig weer en het werk was goed te doen, we hadden het goed voor elkaar. Er kwam nog een keer een auto met rapen voor de keuken en die moesten we lossen, natuurlijk rapen voor ons. Mijn kaken deden na een dag zo'n zeer dat ik bijna niet meer kauwen kon door het eten van die rauwe rapen!

Een gedeelte van de fabriek stond ook op dit terrein en ik ontdekte dat je zomaar naar binnen kon lopen. Twee trappen naar beneden en dan kwam je op de stookplaats. Daar zat een lange sombere man met een snor op een kruk. Hij vroeg wat en wie ik was en toen ik hem vertelde Hollander te zijn kreeg ik een snee brood van hem en mocht het niemand zeggen. Hij was een man van heel weinig woorden. Een heel goede Duitser en later toen ik het beter had ben ik nog veel daaronder geweest en kreeg hij sigaretten van mij. Er konden er altijd maar een paar tegelijk weg want als er iemand kwam en vroeg waar de rest was zeiden we naar Abort (WC) en dat was voldoende. De houtstapels waren al spoedig klaar en toen moesten we een groot gat graven, dat moest een bassin worden met reserve bluswater. In het Lager werden 's avonds de belevenissen uit de fabriek verteld, de één had het goed getroffen en weer anderen slechter. We kregen ook speciale briefkaarten en brieven om naar huis te schrijven, twee briefkaarten en één brief in de maand. Alles wat je schreef werd gecontroleerd.

Nu kwamen er ook pakketten van thuis uit Nederland maar niet voor iedereen tegelijk. De gelukkigen konden eindelijk weer een fatsoenlijk eten. Jammer dat er bij menigeen brood in zat en dat was natuurlijk beschimmeld. Ze plukten dan de redelijk goede delen er af en de rest ging in de vuilnisbak. Die niets hadden zochten dat weer op en kookten dat, schepten het groene schuim er af en aten de rest ook weer op. Niemand is er ziek van geworden!!

Eindelijk was onze barak ook klaar, die stond op het terrein van de fabriek en daar was een waslokaal bij met een grote Russen kachel van steen waar je op koken kon. Natuurlijk ook weer de latrine... Er was een klein veldje bij met een omheining van drie lagen hoog prikkeldraad achter elkaar. Buiten liep dan meestal nog een wachtpost. We konden nu weer naar buiten en het appèl werd ook buiten gehouden. In de barak tafels, banken en de bedden driehoog. Twee heel grote ronde kachels voor verwarming en kolen waren er op de fabriek in overvloed. 's Nachts moest wel de hele boel op slot!

FABRIEKS WERK

Ons werk buiten was klaar en nu moesten we ook de fabriek in. Het ging nu maar om een klein groepje en zodoende kwamen we overal terecht. Ik moest met een man mee (een voorwerker) en kwam op een grote zaal terecht met heel veel draibanken en tafels met boormachines. Iedereen kijken natuurlijk wie er nu weer binnen kwam. Er werkten Russinnen, andere krijgsgevangenen en ook Duitse vrouwen. Meteen werd me al gezegd dat het verboden was om met Duitse vrouwen te praten en die wisten dat zelf ook. Ik kwam achter een draibank te staan en Max, de voorman, deed voor wat ik doen moest. Een paar keer aan een slingertje draaien een rood streepje bijdraaien en dan de machine weer laten lopen. Dan sneed de beitel er weer wat af en dat drie keer. Ik hield dan een toltetje over, wat het was weet ik niet maar het was kinderlijk eenvoudig en ik moest er honderd op een dag doen. Als de beitel stomp was moest Max die weer slijpen Er was lawaai op die afdeling met al die machines. Ik had al vlug in de gaten dat het werk makkelijk gedaan kon worden. Toen ik Max beter leerde kennen bleek het een aardige man te zijn, klein van stuk en afgekeurd voor de dienst, waar hij erg blij om was. Hij vertelde meteen als ik eens even wou wandelen, ik dan een bakje met gereedschap mee moest nemen dan kon ik altijd zeggen dat ik wat wegbrengen moest, en anders moest ik tegen hem zeggen dat ik naar Abort was (wc), er liep namelijk veel fabriekspolitie.

Spoedig kwamen er al andere jongens die langer in de fabriek werkten en die maakten me snel wijs wat allemaal mogelijk was, en dat was veel, we waren betrekkelijk vrij.

Aan de machine voor mij, ook een draibank, stond een jonge Duitse vrouw, lang, slank met lang blond haar, een knappe meid. Al spoedig hadden we contact, ze knikte me vriendelijk toe en later gaf ze een briefje af dat ze Erica heette en ik weer een briefje terug met Anton. Zo ging dat in het begin en later vonden we wel andere wegen voor conversatie.

Zij bleef 's middags eten bij haar machine, je had bij de machine een kruk en een kastje. Ze had een pannetje met warm eten en ik snapte niet waar ze dat vandaan haalde. Ze liet er wat in voor mij!! Op de fabriek waren grote bakken met warm zand en daar zetten die Duitsers dan hun prakkie in en aten dat 's middags op. Later had ze een extra pannetje voor mij.

Zij had een foto van haar verloofde en liet die mij zien, hij was aan het Oostfront. Ik had ook een foto van mijn verloofde... nu al meer dan vijftig jaar mijn vrouw!!! Ik schrijf dit nu even maar het duurde lang voordat deze kennismaking plaats gevonden had, want je moest erg voorzichtig zijn.

Aan de machine achter mij stond een Russin, kort en dik met een vrolijk gezicht. Zij had ook een manier om contact te zoeken ik kreeg een soort snoepje van haar. Er waren veel Russinnen in een Lager wat ongeveer twee honderd meter achter onze barak stond en die werkten overal in de stad en wisten daar ook van alles mee te nemen en ook weer te ruilen. Ze hadden zelfs alcohol want er werkten er ook in een zaak waar spiritus verwerkt werd!!

Anja heette zij en ik kreeg al heel vlug bekijks van vriendinnen van haar, want als er een nieuweling was ging dat als een lopend vuurtje door de fabriek. Er werkten verder nog Fransen, heel wat Belgen, ook Serviërs en dan nog wat Duitsers. De taal die gebruikt werd was een paar woorden Duits, Anja b.v. *"ich Anja Russe und du"*? Veel meer kwam er dan niet uit maar het gezicht en gebaren deden de rest. Er werden op de fabriek nog steeds naaimachines en schrijfmachines gemaakt, de Naumann naaimachine en de Erica schrijfmachine maar er zal tussendoor ook wel oorlogsmateriaal gemaakt zijn. We liepen met een bakje gereedschap zo de poort uit en over de weg naar de andere fabriek wat voor mij aanleiding was om de stoker nog eens te bezoeken. Hij vertelde me nu dat zijn vrouw omgekomen was met een bombardement in Hamburg en dat Hitler van hem zo kon verdwijnen.

Er waren nog een paar uit ons Lager die werkten op de verzinkerij, dat was slecht werk met die dampen, die moesten per dag een liter melk drinken, of dat wat gaf als tegengif is nooit bekend geworden maar ziek zijn ze niet geweest. 's Morgens marcheerden we in colonne onder bewaking naar de fabriek en 's avonds werden we weer onder bewaking opgehaald wat natuurlijk flauwekul was want overdag liepen we vrij rond. We moesten ook een kaart in de prikklok doen als we 's morgens kwamen.

Het zal tegen Kerstmis 1943 geweest zijn toen de eerste Amerikaanse pakketten van het Rode kruis kwamen en van het Nederlandse Rode kruis kwamen ze nu ook, van thuis hadden we ook al gekregen. Wat een feest was dat!!

DE PAKKETTEN MET VAN ALLES ER IN

Die pakketten waren voor ons een belangrijke levensvoorwaarde want hoewel we van de fabriek nu wel iets beter te eten kregen dan in het kamp was het toch niet veel bijzonders en ook veel te weinig.

Van thuis, één keer in de maand, kreeg ik alles wat ze maar begaan konden maar een pakketje van 2 kilo is vlug vol. Het liefste had ik tarwemeel, daar kon je pap van koken en later bakte ik ook brood. Het Nederlandse Rode Kruis stuurde ook zoveel mogelijk gevarieerde spullen. De Amerikaanse pakketten waren 5 kilo en bevatten o.a.: 1 bus koffie, 1 blik Argentijns vlees, 1 blik corned beef, 1 blik melkpoeder, 1 blik eierpoeder, 10 pakjes Amerikaanse sigaretten, sanovite, pak biscuits, nog verschillende ontbijtkoeken en niet te vergeten een groot blik boter, ook vet om te bakken, ook waren er nog twee grote plakken chocolade en een paar kleine bij, snoepgoed en nog wel dingen die ik vergeten ben. We kregen twee pakketten per maand. Al met al dus heel wat en de schrale tijd was nu voorbij. Nu we zoveel te eten hadden deed zich een ander probleem voor, je mocht nl. maar voor één dag eten in je kast hebben, dat was wegens vluchtgevaar! Obergefreiter Schäfer, onze Lager-Führer, bestelde een grote kast met honderd vakken en ieder van ons kreeg een vak toegewezen waar wat je te veel had in opgeborgen moest worden. Hij deed er zelf een slot op, en onze barakkencommandant, Willem Beretta (kgf 97691), had ook een slot op die kast. Ze moesten met zijn beiden zijn om de kast open te doen. 's Avonds om zeven uur mocht je onder toezicht spullen halen voor de volgende dag, maar er werd niet zo nauwlettend gekeken! Al vlug bleek waarom... Op een Zondag, dan hoefden we niet te werken, moesten we allemaal buiten aantreden en één voor één met een bewaker naar binnen en onze kast open maken, elk had nl. een kast, en alles wat voor meer dan één dag eten in de kast was werd in beslag genomen en moest je zelf bij de Lagerführer in het

kantoor brengen. Het duurde eindeloos en zij hadden heel wat spullen in beslag genomen want nu keken ze heel goed! Wij hadden onze les geleerd.

Op de fabriek ging het als een lopend vuurtje dat de Hollanders Amerikaanse pakketten hadden. De Belgen en Fransen waarschuwden ons om de markt niet te bederven, er werd heel veel geruild en verhandeld. Voor een pakje sigaretten kon je al een brood van anderhalve kilo krijgen en het leek wel of de koffie goud was. We hadden van de fabriek nu ook een stel onderkleding gekregen dus konden we elke week onze kleren naar de wasserij van de fabriek sturen, maar de bovenkleding was nog hetzelfde wat we in Mühlberg gekregen hadden. Erica bood aan om voor een paar overhemden en onderkleding te zorgen maar ze wou daar wel koffie voor hebben. Dat kon want Klaas en ik dronken toch bijna geen koffie dus dat hadden we over. Ik rookte niet en Klaas heel weinig dus hadden we genoeg sigaretten om te ruilen. Al heel vlug had ik de kleding aan en Anja de Russin achter mij, zag dat natuurlijk ook. Die kwam naar mij toe en zei: "*ich sauber machen*" kon die kleren niet naar de wasserij sturen want dan was je ze kwijt. Er waren meer vriendinnen van haar die wasvrouw waren voor een krijgsgevangene want dan kregen zij weer zeep van ons. Elke week maakte ik een pakje van mijn kleren en legde dat bij haar in het kastje bij de machine en een paar dagen later lag alles weer schoon bij mij in de kast. Ik legde dan weer chocola of sigaretten bij haar in de kast.

Max die was gek op sigaretten dus die kwam ook al vlug vragen wat ik nodig had, en hij vertelde toen dat hij een volkstuin had. Hij loog het misschien wel maar met die sigaretten dreef hij ook weer handel, hij kon heel veel versieren. Klaas was niet zo een handelaar maar die knipte en schoor iedereen die het aan hem vroeg en werd daar ook weer voor betaald. Hij knipte thuis bij zijn moeder Zondag 's morgens de boeren van de Bonkelaarsdijk in Schagen achter de koeien, nu knipte hij in het Lager bij ons en de bewakers voor in het Lager. Op de fabriek knipte hij Fransen, Belgen en Duitsers. Zelfs was er een Zuid-Afrikaan die hij knipte. Hij was altijd opgewekt, praatte vreselijk Duits en soms moest je wel eens zeggen "Klaas praten en breien gelijk", vooral als ze over voetballen begonnen. Hij ging geen stap harder. Op de fabriek deed hij niet veel.

Tot onze stomme verbazing kregen wij voor ons werk op de fabriek betaald, maar op ons loonstrookje werd heel veel afgetrokken voor kleding, voeding, huisvesting, enz. enz. Je kreeg het restant uitbetaald in krijgsgevangenenmarken (een rode driehoek stond er dan op).

Veel kon je er niet voor kopen maar je mocht het ook naar huis sturen wat ik ook verschillende keren gedaan heb. Het kwam nog aan ook. Ik heb nog steeds krijgsgevangene geld en ook nog strookjes van het oversturen!

KERSTMIS IN GEVANGENSCHAP

Hoe is het mogelijk dat ze het versierd hebben maar we hadden een echte kerstboom in het Lager met alle versiering er aan, zelfs met echte kaarsen. Van het Nederlandse Rode Kruis hadden we muziekinstrumenten gekregen, voor zover ik mij kan herinneren een paar mondorgels en ook een accordeon. Vergeet niet dat er geen radio of iets van dien aard was en er waren genoeg muzikanten bij ons.

Henk van der Horst (kgf 97712) onze tafelcommandant was van christelijke huize, en hij las het kerstverhaal voor. Ik weet nog wel dat het erg indrukwekkend was, niet alleen het kerstverhaal, maar bij velen gingen de gedachten naar huis. Alles maakte op mij een diepe indruk. Een paar begonnen met het zingen van kerstliederen en langzamerhand deden de meesten mee. Het was zeker zo in kerstsfeer dat zelfs de bewakers van voor kwamen kijken.

De meesten hadden ook veel geleden of familieleden verloren. We tilden elkaar over onze weemoed heen. Verschillenden stonden dan bij de prikkeldraad die rond ons kamp was en menige traan is daar gelaten wanneer aan huis gedacht werd. Het was de enige plaats waar je even alleen kon zijn, maar dan kwam er toch altijd wel weer iemand die je troostte en weer meenam naar de groep.

Er was een kunstschilder bij, die had materiaal gekregen, ook van het Rode Kruis, en die schilderde op de achterwand van de barak een Christusfiguur met van alles er omheen en daar hielden de katholieken zondagmorgens de mis. Hij kon prachtig schilderen en leefde veel in een fantasiewereld. Jaren later hebben we hem nog een keer ontmoet en had hij heel mooie schilderijen gemaakt van de brandende stad Dresden en ook hoe die daarvoor was. Alleen van de verhalen die hij vertelde was niet veel waar vonden wij, maar als je een leugen maar dikwijls genoeg vertelt geloof je het op den duur zelf!

We hadden nu ook damborden en schaakborden en natuurlijk waren er altijd aan het kaarten. Ik schaakte veel met een tafelenoot, die had als bediende op de internationale treinen gewerkt. Het was een Amsterdammer en hij was de seksuele voorlichter bij ons aan tafel. Veel van ons wisten op dat gebied toen niet zo veel! Als het te gek werd stopte de tafelcommandant dat, en zei dan: "*Zo is het wel genoeg Willem*". Henk (*van der Horst*) bleef onder alle omstandigheden een heer, hij sprak goed Duits, Frans en Engels en werd veel door de Duitsers gevraagd als tolk. Floris Kaandorp (kgf 97717) verdeelde altijd de pakjes boter in tien gelijke porties op een speciale manier, en dan schraapte hij het papiertje zorgvuldig af, nam zijn pet van zijn hoofd af en wreef het boterpapier over zijn hoofd. Goed voor de haargroei zei hij dan. We noemden hem *De Schipper*, hij had een zwarte snor gekweekt en een schipperspet weten te begaan en die deed hij alleen af als hij naar bed ging. Naar de fabriek mocht hij die niet op natuurlijk! Hij had verkering met een Russin en moest elke dag tien Russische woorden van haar leren. Later is hij met haar naar Rusland gegaan maar hij is er spoedig weer uitgeschopt. Na de oorlog heb ik hem in Alkmaar nog een keer opgezocht. Willem de Jong (kgf 97702) was een bootwerker uit Rotterdam en voor hij uit bed stapte 's morgens stak hij zijn hand over de rand van zijn bed en zei dan: Oh, het is droog dan maar pak nr. één. De humor is dat we maar één broek en jas hadden. Ondanks alles hebben we toch veel gelachen.

De kachel werd altijd flink opgestookt en dan plakten ze dat zure Duitse brood met een klap tegen de kachel om het te roosteren (verbranden). Ik vond het maar niks, de hele barak stonk er naar! We moesten altijd wel vroeg opstaan want om zes uur begon het werk op de fabriek tot 's avonds zes uur, een werkdag van twaalf uur, ook de Duitsers werkten zo lang, alleen de Duitse vrouwen hoefden maar tien uur te werken. Wij vonden het over het algemeen niet zo erg, dan was je wat onder de discipline van de wachtposten vandaan. Al spoedig moesten we ook nachtdiensten gaan draaien, dat was twaalf uur op en twaalf uur af. Meestal sliepen we dan wel een tijdje op een verborgen plaats.

STRAFFEN

Veel kan ik mij daar niet meer van herinneren, maar ze waren er wel, vooral als het niet goed gegaan was op de fabriek of in het Lager. Wel weet ik dat de Lagerführer soms ontzettende driftbuien had en als we hem dan zo hoorden schelden op zijn ondergeschikten hoopten we maar dat hij niet bij ons zou komen. Als dat wel gebeurde moesten we meteen in de houding voor de bedden staan en aanhoren wat hij maar kwijt wilde. Hij had het dan over die verdachte Hollanders maar meestal viel het wel mee en lieten we hem maar tieren. Er waren er wel bij die bunkerstraf kregen. Dat was een bunker geheel zonder licht met alleen een houten brits en een ton. Die daar een week ingezeten hadden waren ziek en uitgehongerd! Hij had ook de gewoonte als we zaterdagavond wat veel muziek en luidruchtig geweest waren om ons als straf op zondagmorgen de ramen te laten poetsen. Dat moest met een prop van oude kranten. Iedereen moest meedoen, hij bleef er zelf bij. Nu was dat binnen niet zo erg maar aan de buitenzijde zat er prikkeldraad voor en daar moest je dan tussendoor poetsen. We deden het wel niet zo snel maar hij had altijd wat aan te merken en je mocht niet eerder stoppen voordat iedereen klaar was. Ook liet hij je rustig twintig rondjes hard lopen over de binnenplaats en steeds maar roepen Snel, Snel. Zelf heb ik een keer straf gehad omdat ik iets in een brief geschreven had wat niet mocht. Ik moest veertien dagen in de ijzergieterij in Heidenau gaan werken. Dat was gewoon flauwekul ze moesten die mensen daar gewoon hebben. Met een man of vijf zes werden we weggebracht, we wisten niet wat ons boven het hoofd hing. Het viel allemaal erg mee... We werden door een man van de fabriek naar ons schamele onderkomen gebracht, kregen daar andere kleding, en daarna naar de gieterij. We zagen daar een grote hal, verschrikkelijk zwart van het stof allemaal, en overall lag zwart zand. Ook zagen we nu andere groepen gevangenen en ook heel wat Russinnen. Meteen werd ons gezegd als we niet ons best deden dat we voorgedragen zouden worden voor de steengroeve, en het was bekend dat je daar niet levend vandaan kwam.

Nu vertelde hij wat we doen moesten. In groepjes moesten we het zwarte zand op hopen kruien en dan kwamen daarin mallen te liggen. We zagen binnen de kortste keren natuurlijk ook zwart. Het zand was kurkdroog en stooft vreselijk, maar het werk was goed te doen. Af en toe mochten we even naar buiten om frisse lucht te happen. Om vier uur moest alles klaar zijn en toen lagen er verschillende rijen hopen zand met de mallen erin. Toen ging er een sirene en kwam er langs een rail een soort grote dikke ijzeren steelpan en werd er in elke mal een afgepaste hoeveelheid vloeibaar ijzer gegoten. Het stooft verschrikkelijk. Daarna waren we klaar en konden we uitgebreid gaan douchen. Het was een feest want die Russinnen douchten naast ons in een ander zaaltje. Het was maar een houten wandje en er zaten veel gaten in!

Het eten wat we kregen was vrij goed en voldoende, we hadden nu ook geen pakketten natuurlijk. Ook kregen we nu melk te drinken, tegengif zeiden ze! Het was natuurlijk vreselijk ongezond werk want van bescherming was geen sprake, ook niet voor de Duitsers die er werkten.

De andere dag begonnen we met de mallen open te maken en het bleken de rompen voor de Naumann naaimachine te zijn. Dan volgde weer hetzelfde ritueel en dat veertien dagen lang. We waren heel blij dat we weer terug in het Lager waren en ons oude werk op de fabriek weer terug kregen.

Van ervaringen van anderen weet ik weinig, wel weet ik dat de moraal in het Lager zeer hoog was, ik weet er b.v. niet van dat er van elkaar gestolen werd en dat kwam ook wel omdat de

barakkencommandant Willem Beretta (kgf 97691) ons steeds hierop wees. Je moest aldoor met honderd man in een kleine ruimte samenleven en dus de stemming niet verpesten

MEDISCHE VERZORGING

Het was toegestaan om één maal per half jaar naar de tandarts te gaan. We maakten hier dan ook dankbaar gebruik van want dat was weer eens iets anders dan het werk op de fabriek. Er werd altijd een hele dag voor uitgetrokken. Eerst al de wandeling naar de stad. Meestal was je maar met een paar man uit het Lager en dan deed de bewaker niet moeilijk. Bij de tandarts zat het natuurlijk vol want ze kwamen overal vandaan en allerlei nationaliteiten. Er was altijd wel iemand waar je mee praten kon en het ging altijd over hoe het bij hun was. De tandarts was een Pool, ook een krijgsgevangene, hij kon wat Engels en wat Duits, verstaanbaar kon je je wel maken. Zijn apparatuur was toen al niet modern dus dat was boren tot het heet was, veel spoelen en dan weer doordrukken. Vergeleken met nu deed het verschrikkelijk veel pijn. Hij vulde echter wel goed.

We hadden een bewaker, Herman heette hij, die had maar één arm, die andere was er in Rusland afgeschoten. Hij hoefde geen geweer te dragen, alleen een pistool. Het was een beste kerel want als je een beetje vlug klaar was ging hij met je de stad bezichtigen. De Dresdner Dom, Frauen Kirche en het paleis van Koning Albrecht waren schitterende gebouwen. Ook Paleis in Grosse Garten was prachtig. Heel mooi waren ook de uitzichtpunten over het Elbe dal. Hij maakte er voor ons een uitgaansdag van en genoot er zelf ook van en als het wat ver was zijn we wel met de tram gegaan. Soms ging hij zelfs een café in om wat te drinken...

Naar de dokter was nooit zo leuk want dan waren er altijd wel bij die erg ziek waren. Je moest n.l. altijd naar de dokter anders kreeg je geen briefje om thuis te blijven. Zelf ben ik bijna nooit ziek geweest. Alleen kregen er een heleboel aambeien, dat kwam wel van het rare eten dat we deden natuurlijk. Nu had die dokter, ook een Poolse krijgsgevangene, daar geen medicijnen voor maar wel een wat vreemd middel. Je moest dan wisselbaden nemen, met je achterste eerst in zo heet mogelijk water en dan zo koud mogelijk water, en dat elke twee uur en of het hielp weet ik nu nog niet. Je kreeg dan een briefje mee naar je werk, want thuisblijven mocht niet, dat je elke twee uur naar het Lager moest voor die wisselbaden. Nou dat was een toestand in dat waslokaal, zaten er een heel stel heen en weer te springen in die wasbekkens. Prettig was het niet als je aambeien had maar we hebben veel gelachen en van werken kwam heel weinig terecht.

Er waren op de fabriek nog wel heel goede vakmensen. Zo was er iemand en die maakte aanstekers en ruilde die dan weer voor sigaretten. Nou hij had het er druk mee want veel van ons hadden er later zo een. Hij vulde ze dan ook weer, allemaal in ruil voor sigaretten. Een ander maakte van aluminium harten en daar sleep hij een ronde opening in en kon je dan de foto van je verloofde in doen en aan je sleutelhanger doen (ik heb het nog). Onderling werd er in het Lager ook veel verhandeld, we werkten door de hele fabriek.

Ineens moest ik van mijn draaibank af en moest ik achter een boortafel met drie boorkolommen. Ik kreeg een blok met allemaal gaten erin, dat kon openklappen en dan moest er een naaimachine romp in. Ik had nu alleen maar die geleidegaten te volgen en uit te boren dan zaten de gaten in de romp van de naaimachine op de goede plaats. Erica, de Duitse vrouw voor mij waar ik heel wat mee gehandeld had, was ook ineens verdwenen. Ik heb haar nooit meer gezien. Anja, mijn Russische wasvrouw, vond mij al spoedig weer terug!

Van de oorlog merkten wij in de zomer van 1944 niet zo veel, Dresden lag nog niet in de route, alleen kregen we af en toe voor-alarm als er in Hamburg of daar ergens gebombardeerd werd.

Langzamerhand waren we zo vertrouwd met de Duitsers dat we ontdekten dat er heel wat communisten op de fabriek waren, zo ook Max de voorwerker en ook de stoker waar ik veel kwam.

WANDELEN

De zondag hoefden we niet te werken en die werd dan ook gebruikt om wat langer op bed te liggen en allerlei klusjes te doen. Er werden veel spelletjes gedaan, vooral kaarten, schaken en dammen. Ook werd er toen het wat beter weer werd allerlei sport beoefend en werden er wedstrijden georganiseerd. Het veld wat bij de barak hoorde was hier wel geschikt voor, alleen was het verhard met een soort afval van kolen. Er werd door een bokser les gegeven, gymnastiek werd er gedaan en ook werd er aan snelwandelen gedaan, maar dat waren steeds dezelfde ronden langs het prikkeldraad. Zelf had ik nooit aan sport gedaan en ik hield er ook niet van. Er werden vooral door de katholieken kerkdiensten gedaan achter in de barak. Hoe dat precies ging weet ik niet meer.

We mochten nu het beter weer werd ook gaan wandelen, maar wel onder bewaking natuurlijk. Er was een bewaker bij die het ook wel leuk vond. Herman, zo heette hij, had echter maar één arm en hoefde dus geen geweer mee te nemen, alleen een pistool. Erg veel belangstelling was er nooit om te gaan wandelen, maar hoe kleiner de groep hoe beter. Hij was vrij goed bekend hier en je moest altijd wel een heel eind naar boven want wij zaten in het dal van de Elbe. Ik vond het altijd erg mooi want je kwam dan buiten de stad. Hij ging altijd langs stille smalle wegen waar je bijna niemand tegenkwam. We kwamen dan langs mooie Saksische boerderijen, langs open velden en ook door bossen. Onvergetelijk waren soms de uitzichten die je vanaf sommige punten had. Het is mij altijd bijgebleven een uitzicht over de in de zon badende stad, met zijn prachtige gebouwen waarvan de groene koepels op de gebouwen een apart gezicht vormden. Op een ander punt zag je weer de rivier de Elbe glinsterend door de stad stromen, wat ook onvergetelijk was. Je moest soms wel hele einden lopen maar Herman nam ook de nodige rustpozen. Eten drinken en sigaretten namen we altijd mee en Herman deelde ook mee want zelf hadden die Duitsers ook weinig.

Op een zondag, het was erg warm, te warm om te lopen, vroeg hij wie er kon zwemmen. Dat waren er toen echt nog niet zo veel. We moesten er wel op rekenen dat de Elbe, want daar zouden we in zwemmen, behoorlijk stroomde. Zorg zelf maar voor zwembroeken zei hij. We waren met zo een twintig man en hij wist wel een plaats waar je de rivier in kon. Het was een klein weiland aan de oever. Nou dat was lachen want niemand had natuurlijk een zwembroek dus binnen de kortste keren lagen er een twintig man volkomen naakt in de rivier. Hij wist wel dat we in ons blootje niet weg zouden lopen. Alleen vergisten wij ons want niemand van ons had ooit in zo een stromende rivier gezwommen. Spoedig waren we een eind afgedreven en moesten lopende terug komen. Ik weet nog wel dat het water vrij koud was maar we hebben verschrikkelijk veel gelachen en een prachtige dag gehad. Al was je dan gevangene, het was niet alles kommer en kwel!

Het kon daar in dat dal van de Elbe ontzettend warm zijn. Je voelde geen zucht wind en de zon was erg fel. We moesten nog een half uur terug lopen en waren dus wel weer warm. Het beroerde was dat we alleen op de fabriek konden douchen dus moesten we ons in het

waslokaal behelpen met wasbekkens met water. Er is wat afgegooid met water als het warm was!

WANDLUIZEN

De zomer van 1944 was zeer droog en heel erg warm. Op de fabriek ging het nog wel maar als je nachtdienst had was het (overdag) niet te harden om te slapen in die houten barak. Buiten was er ook geen schaduwplekje te vinden. Nu deed zich een nieuw probleem voor. Door de droogte en warmte was er een ideaal klimaat geschapen voor de wandluizen. Een wandluis heeft echter een hekel aan licht dus als je overdag slapen moest had je er niet zoveel last van. Een wandluis is net als een schapenteek alleen kleiner maar als hij je bijt zuigt hij ook het bloed op en je krijgt lelijke jeukende bulten van. Zij stinken ook nog. Wij natuurlijk klagen bij de Lagerführer maar die hadden ze zelf ook. Het voordeel is dat ze niet aan of in je kleren gaan zitten maar hoofdzakelijk in donkere hoekjes van die houten bedden van ons. Nu dacht de Lagerführer een uitvinding gedaan te hebben. Wij moesten op zondag alle bedden naar buiten slepen, ook de houten stapelbakken waar we in lagen. Toen dat gedaan was moesten we per persoon 10 luizen vangen en dooddrukken op een papiertje en dan bij hem inleveren. Als je zei dat je er geen meer in je bed kon vinden dan zei hij dat je maar bij een ander moest zoeken. We moesten de bedden zowat slopen. Het erge was dat het niet veel geholpen had. De volgende zondag moest het weer gebeuren en ondanks redeneren van onze barakkencommandant was er geen pardon voor. Het leek alleen maar erger te worden. Gelukkig had ik er helemaal geen last van, er zat er ook niet één in mijn bed. Nu was het zo erg geworden dat hij, de Lagerführer het voor elkaar kreeg dat de barak uitgegast zou worden. Voor ons had dat grote gevolgen want wij moesten verhuizen. Alles wat eetbaar was moest mee en de kleren die we aan hadden moesten grondig nagekeken worden of er toch niet eentje tussen zat en de rest bleef in het Lager. Nou, we wilden nu graag meewerken omdat het in ons eigen belang was natuurlijk. Toen volgde er een tocht van een half uur en werden we ondergebracht in een boerderij. Natuurlijk alles op zondag want het werk op de fabriek ging voor alles. Bloedheet en zwetend kwamen we op een boerderij aan en hadden alleen wat stro om in te liggen. Voor de rest was het heel erg behelpen. We moesten nu elke morgen een half uur lopen en 's avonds weer terug. Het duurde gelukkig maar een week, en die week is er heel wat afgekankerend. Toen we weer in de barak kwamen stonk het heel erg naar het gas maar de luizen waren dood.

VLUCHTEN

Er is één keer een vlucht poging gedaan (door H.W. Heinrichs kgf 97695), we zaten toen nog op de fabriek boven. 's Morgens bij het tellen ontbrak er één persoon. Wij hadden het al gemerkt want iedere tafel had zijn vaste klanten. Nu was Leiden in last. We werden met van alles bedreigd maar niemand wist er wat van, en dat was nog waar ook. Ze snapten er niets van. Later kwam de persoon in kwestie sterk vermagerd en weer kaal geschoren bij ons terug. Toen vertelde hij hoe het gegaan was. Hij had van iemand op de fabriek burgerkleding gekregen en was op een stormachtige nacht langs de regenpijp naar beneden gegaan. 's Morgens was hij gewoon op de trein gestapt en wist alle controles te ontlopen, hij kwam 's avonds bij familie in Eindhoven aan. Als hij nu maar de raad opgevolgd had van die mensen dan had hij niet met de trein naar Leiden moeten gaan. Het was echter zo goed gegaan dat hij dat nu ook maar waagde. Nu liep hij bij de eerste controle tegen de lamp en

werd meteen gevangen gezet. Na de nodige verhoren en veertien dagen gevangenisstraf kwam hij weer bij ons terug. Het was een heel avontuur geweest maar niet voor herhaling vatbaar.

LIEFDE IN GEVANGENSCHAP

Het onderkomen van de Belgische krijgsgevangenen was aan de andere kant van de Hamburgerstrasse net tegenover onze barak. Wij verwonderden ons in het begin er over dat er op de zondag middagen heel wat jonge vrouwen met kinderwagens langs dat Lager van die Belgen liepen. De Belgen konden niet naar buiten maar omdat het gebouw waar ze in gehuisvest waren vlak aan de weg stond hingen ze dan maar uit de ramen want ze zaten boven. Later wisten we wel beter, er waren er verschillenden die toch weer kinderen hadden bij Duitse en Russische vrouwen. Wij waren nog niet zover gevorderd maar zij zaten daar al drie jaar. Soms waren er in de nachtdienst zalen waar geen fabriekspolitie kwam, want dan hadden ze de hele boel omgekocht met sigaretten en koffie. Het heeft natuurlijk wel eens gevolgen gehad want voorbehoed middelen waren er nog niet zoveel.

We merkten op een gegeven moment dat er bij ons in het Lager soms na het avondappèl ook wel eens vreemde dingen gebeurden. Erg geheimzinnig, maar al spoedig wist toch het hele Lager dat er een valse sleutel van de deur was. Dan bleef echter nog de prikkeldraad die om het kamp stond. 's Avonds na het avondappèl werd er geen wacht meer gelopen en nu hadden ze een plek waar, als je met twee man de draad goed vast hield, de derde er onderdoor kon kruipen. Het waren er maar een paar want niet iedereen waagde dat maar het waren hoofdzakelijk de getrouwen onder ons die er gebruik van maakten. De Russinnen barak lag maar een paar honderd meter bij ons vandaan en het was aardedonker, alles was verduisterd. Die Russinnen nodigden ze gewoon uit want bij hun kon je makkelijk naar binnen. Het was een barak met een honderdtal meiden en alles speelde zich dan af in een hoek van de barak.

Op een dag kreeg ik van Anja, die voor mij de was deed, een uitnodiging om naar haar verjaardag te komen, natuurlijk 's nachts. Het avontuur lokte mij wel aan en ik vroeg een paar jongens die mij moesten helpen met de draad. Dat lukte en spoedig was ik in de Russinnen barak. Daar werd ik luidruchtig ontvangen door Anja en vriendinnen. Praten kon je niet veel maar ik kreeg wel wat te eten. Toen hadden ze ook een borrel. Het was verschrikkelijk, ik dacht dat ik in brand vloog, het was zowat pure alcohol denk ik. Ze lachten zich rot, maar de tweede kreeg ik toch met wat water. Wat er daarna gebeurd is weet ik niet meer, ik denk dat ik flauw gevallen ben want ik kwam weer bij toen ik op bed lag. Anja moest onder grote hilariteit mij voortdurend zoenen, maar ik dacht hoe kom ik hier zo vlug mogelijk vandaan. Gelukkig waren er een paar van die meiden die met me megingen, die hadden dat al meer bij de hand gehad. Ze wisten tenminste precies waar ze de draad op moesten tillen om mij er onderdoor te laten kruipen. Heel stil kwam ik in het Lager, deed de deur weer op slot en ging stilletjes naar bed. Maar, o, wee, toen ik in bed lag begon alles om me heen te draaien en ik werd zo misselijk als een kat. Willem, die naast me in het andere bed lag, had het in de gaten en haalde vlug een emmer en ik braakte zo verschrikkelijk dat er heel wat wakker werden. Ik was zo ziek als een hond. Het ergste was echter dat het verschrikkelijk stonk en wel naar spiritus. Ze hadden me gewoon volgegoten met drank gemaakt op de spiritusfabriek. Nooit ben ik meer naar de Russinnen barak gegaan. Anderen gingen toch weer, die konden er beter tegen dan ik. Die krenge van meiden vroegen de volgende dag wel of ik genoten had!

DE EERSTE BOMMEN VALLEN

Het begint bij de Duitsers toch wel door te dringen dat er wat moet gebeuren om nog wat veilig te stellen. Vele bedrijven die nog in de stad waren worden geheel of gedeeltelijk naar de omliggende dorpen of kleine plaatsen verhuisd. Ook gedeelten van onze fabriek worden weggehaald en voortgezet buiten de stad. De bakkerij waar wij ons brood vandaan haalden werd ook naar een dorp buiten de stad verplaatst, Het gevolg hiervan was dat we iedere dag dat brood op moesten halen van de andere kant van de Elbe. Om de beurt gingen we met twee man en een bewaker op stap, moesten eerst een eind lopen, dan met de pont naar de andere kant, en weer een eind lopen naar de bakkerij. Meestal kregen we wat te eten of te drinken daar, maar moesten dan dezelfde afstand weer terug maar nu elk met een zak brood op je nek. Het was wel niet zo heel erg zwaar maar over die afstand begon het toch aardig te wegen.

Toen ik aan de beurt was troffen we het dat we Herman, de bewaker met één arm meekregen en wie mijn maat was weet ik niet meer. Herman deed het op zijn gemak, we voeren rustig over met de pont, die weer eens hartstikke vol was met heel veel vluchtelingen uit het oosten. Die hadden van alles mee op handkarren en van die wagens die je hier wel op het strand ziet. Je kon dan ook meestal geen voet verzetten. De overtocht duurde niet zo lang en wij weer op pad naar de bakker. Na een behoorlijke rustpauze stapten we op met elk een zak brood op ons nek. De pont was zo mogelijk nog voller dan op de heenweg en alles stond kras door elkaar. Plotseling ging het vooralarm en meteen daarop al het alarm. Wij waren net op weg naar de overkant, toen doken er een paar vliegtuigen uit het niets op en werd de pont beschoten. Herman, soldaat die aan het front geweest was, trok ons meteen achter een beschutting en dook naar beneden. Onbeschrijfelijk was de paniek, veel gekrijs en gehuil van de gewonden. Hoeveel doden er waren weet ik niet. Plotseling kwamen die vliegtuigen terug en kregen we nog een lading kogels over ons heen. Het was verschrikkelijk zoveel bloed en paniek. Er waren ook nog mensen overboord gesprongen, maar nu wist de kapitein de pont toch aan de steiger te krijgen. Nu volgde weer een gedrang om op de kant te komen.

Herman, onze bewaker, vond dat we beter hier konden wachten want als ze nog een keer zouden komen hadden we hier dekking. Toen de rust was weergekeerd gingen we weer op pad. Echter ging Herman nu een andere weg en wij vragen waar hij naar toe ging. Hij vond dat we nu wel even bij moesten komen en zei dat we naar zijn zuster gingen. En inderdaad kwamen we daar. Voor ons een hele belevenis toen we in een gewoon huis kwamen en op een stoel aan tafel mochten zitten. Wij kregen wat eten en drinken en vonden het prima zo en haast had hij helemaal niet nu. Als we maar voor de avond in het Lager zijn is het vroeg genoeg vond hij en dat was ook zo. Toen we in het Lager kwamen wisten ze al dat er een aanval op de pont geweest was en ze waren heel blij dat we ongedeerd waren en toch ook het brood nog hadden.

Intussen hadden we nu ook al verscheidene keren vooralarm gehad wat gevolgd werd door alarm en we de schuilkelder in moesten. Als je in het Lager was moest je naar de schuilplaatsen die op het fabrieksterrein gemaakt waren voor ons, Russinnen en wat er verder in de buurt was. Het stelde niet zoveel voor want het waren grote ronde betonnen buizen, je kon in het midden net lopen, en aan de kant kon je zitten maar dan kwamen je knieën tegen de ander die tegenover je zat, heel nauw allemaal. Die buizen lagen ongeveer een halve meter onder de grond en waren in kamers verdeeld. Tussen de kamers waren stalen deuren dus als er een kamer geraakt werd was de volgende niet dodelijk. Er kon veertig man in zo'n kamer en je was beschut tegen eventuele scherven en wat er meer naar beneden kwam, brandbommen enz. Er was een keer een voltreffer op een buis en alles was dood, in de

andere kamers vlogen wel de deuren uit de hengsels maar geen gewonden. Op de fabriek, als je aan het werk was, moest je naar de kelder als er vol alarm was. Een directe treffer kwam meestal niet verder dan de derde verdieping en de fabriek had vijf verdiepingen. Het stations emplacement was meestal het doel, maar eenmaal (waarschijnlijk 7-4-1945) net voordat we naar huis zouden gaan werd de fabriek getroffen.

We stonden net klaar om naar beneden te gaan omdat het zes uur was en de ploegen afgelost zouden worden toen het vooralarm ging. Dat betekende dat er vliegtuigen in de buurt waren en wij ons gereed moesten houden om in de schuilkelder, ditmaal in de kelder onder de fabriek te gaan. De Duitsers mopperden verschrikkelijk, maar gedisciplineerd bleven zij ook wachten. Ineens ging het volalarm en nu was het rennen naar beneden en in de kelder. De kelder was gewoon een afdeling maar dan onder de grond. Nu was het afwachten in spanning maar dat was al zo dikwijls voor niets geweest. Plotseling begon alles te schudden en te rammelen, en was er het oorverdovende geluid van ontploffende bommen. We wisten nu wel zeker dat de fabriek geraakt was. Toen het alarm afgeblazen werd en we buiten kwamen zagen we de verwoesting. Eén of twee bommen waren boven op de fabriek gevallen en doorgedrongen tot de derde verdieping. Overal ravage en machines die over de rand hingen, een grote bende, maar gelukkig geen brand. Veel erger was het aan de andere kant. Daar was een bom schuin in de muur van de fabriek geslagen, dwars er doorheen en precies in een schuilkelder. Er waren al mensen bezig om gewonden en doden te bergen. Iedereen, gevangene of Duitser, ging nu helpen om de mensen er uit te halen, wat door het gat dat de bom geslagen had moest gebeuren. Wij pakten eerst maar diegenen die we dachten dat dood waren en legden die op een rij buiten. De mensen van de hulpdienst keken later wel verder en dan bleek soms dat we de bewustelosen ook bij de doden hadden gelegd. Kortom alles werd naar buiten gewerkt. Het was soms een vreselijk gezicht als je naar die mensen keek soms helemaal onder het bloed en die je hulpeloos aankeken. Een gejammer en gehuil om nooit te vergeten!!

Het had een geweldige indruk op ons gemaakt nu we dat voor de eerste keer van dichtbij hadden meegemaakt.

GEEN FABRIEKSWERK MEER

Met ons rustige leventje was het nu gedaan want in plaats van naar de fabriek te gaan werken moesten we de volgende dag aantreden en werd er afgemarcheerd naar het station, wat vrij dichtbij ons lager was. Er werden van die Duitse schoppen uitgedeeld en nu moesten we met man en macht alle bomtrechters op het stationswegplacement dicht gooien, een man van de spoorwegen ging met ons mee om aan te wijzen wat eerst gedaan moest worden, want de treinen moesten rijden. De mensen van de spoorwegen legden dan de rails weer. Dresden had een enorm groot rangeerterrein, en het was een kruispunt van trajecten plus een doorgaand station naar het Oostfront. Er stonden tientallen treinen en vele waren ook geraakt door die aanval. Regelmatig kwam er nu luchtalarm en moesten we vooral 's nachts de kelder in. Steeds weer werd het stationswegplacement gebombardeerd. Alles werd dan opgetrommeld om de gaten weer te dichten. Op een keer waren er zelfs mensen uit een concentratie kamp die moesten helpen. Nou, dat was pas erg hoe die behandeld werden. Ze hadden van die gestreepte slobber pakken aan, en waren zo mager niet om aan te zien. Maar het ergste was wel dat een andere gevangene, een KAPO noemden de die, met een stok er op los sloeg zodra ze maar een poging deden met ons in contact te komen. Lukte het soms om ze toch wat toe te stoppen moesten ze erg snel zijn want als hij het zag konden ze het

aan hem geven en kregen nog slaag toe. Hij zag er wel goed uit. Als ik nu hoor dat iemand het concentratiekamp overleefd heeft, denk ik altijd, zou het een kapo geweest zijn ? Wij waren op het terrein betrekkelijk vrij, konden met de spoorweg mensen goed praten, deden ons werk, maar tevens snorden we langs de treinen of er wat van onze gading bij was. Je moest goed oppassen voor de spoorwegpolitie en als ze vroegen wat je daar deed zei je maar dat je peukjes aan het zoeken was. In mijn gedachten waren het allemaal oude mannen.

De ligging van de fabriek van Seidel & Naumann ten opzichte van het spooreplacement

Al spoedig waren we thuis op het station en wisten we waar wat te halen was. We hadden onze grote Franse overjassen aan en daar kon je heel wat onder verbergen als je ze los omsloeg. Heel vlug wisten we waar wat te halen was. Het waren juist de treinen die naar het Oostfront gingen waar de meeste eetbare waar in zat. We vonden het vervelend dat we 's avonds één voor één gecontroleerd werden als we het Lager in kwamen. Al gauw hadden we echter door dat onze bewakers, als het niet te veel in de gaten liep, alles door lieten wat we gestolen hadden, en dat had zijn reden!!

POST, PAKKETTEN EN BOMMEN

Ondanks dat er toch overal gebombardeerd werd kwam er nog steeds post voor ons, en dat was heel belangrijk. Twee briefkaarten en één brief per maand is niet veel. De post kwam wel zeer onregelmatig maar elke brief of kaart was weer een feest. Meestal even vlug lezen en later als je op je bed lag nog eens en nog eens lezen en erbij wegdromen. Je denkt dan weer aan alles thuis, en aan als je weer thuis zal komen, hoe zal het dan zijn... Ook de pakketten uit

Nederland van thuis en van het Rode Kruis kwamen in januari en begin februari kregen we zelfs nog een pakket van het Amerikaanse rode kruis.

De Lagerführer had op een zondag weer eens een pestbui en liet ons om tien uur weer buiten aantreden. Het was nog koud ook maar daar trok hij zich niets van aan. Het was weer als van oudst, één voor één mee naar binnen en de kast open maken. Gelukkig waren ze met z'n vieren dus ging het vrij vlug, maar wat hadden we een hoop in die kasten. Het meeste natuurlijk gestolen in de treinen. Ze gingen bar te keer dat we dieven waren en dat het ons slecht zou vergaan, enz. Maar intussen liet hij wel alles voor in het Lager op de kamer van hemzelf brengen, in beslag nemen noemden ze dat. Het was natuurlijk gewoon stelen maar dan weer van ons. Dat kwam de volgende dag wel uit, toen moesten vier man twee keer rijden met een handkar en het bij hem thuis brengen. Hij zou het dan wel verder verzorgen, een lachertje natuurlijk, ze verdeelden het mooi zelf.

Wij konden weer opnieuw aan de gang. We deden het zo, als we een wagon gevonden hadden waar we zo in konden, kropen er twee man in en twee hielden de wacht. Kwam er politie in zicht riepen ze dat naar degenen die in de trein lagen en liepen dan zelf verder. De politie ging dan achter hun aan en wij konden uit de trein komen. Tot het een keer mis ging. Wim la Grand (kgf 97632) en ik waren in de wagon en zochten wat van onze gading was maar we vonden dat het wel lang duurde voor we een seintje kregen. We keken even naar buiten en precies in het gezicht van een man van de spoorwegpolitie. Die had ons meteen te pakken, geen ontkomen aan. We werden meegenomen naar het bureau en zagen al visioenen van strafkampen, we waren nu echt bang. We wisten niet wat ze zouden doen. Ongeveer een uur later kwam er een bewaker van ons lager en nam ons mee naar het lager en zei verder niets. 's Avonds bij het avondappèl, na de telling kwam de Lagerführer zelf. Mijn nummer en dat van Wim werden afgeroepen en we moesten aantreden voor de troep. Daar begon hij een redevoering te houden dat we toch in deze toch al moeilijke tijd voor het Duitse leger ook nog niet eens van hun voorraden mochten stelen. Hij zei dat we opgepakt waren door de politie omdat wij aan het stelen waren, letterlijk; "Deze mannen hebben gestolen en laat dit niet meer gebeuren want de volgenden gaan absoluut naar een strafkamp". We konden inrukken. Iedereen had natuurlijk staan barsten van het lachen maar we waren wel blij dat het hiermee afliep.

We bleven steeds hopen op een snelle afloop van de oorlog omdat er steeds meer berichten waren dat de Russen snelle vorderingen maakten. Af en toe meenden we zelfs dat we het zware geschut al konden horen. Er kwamen ook heel veel vluchtelingen uit het oosten de stad binnen. De stemming bij de Duitsers werd ook al nerveuzer. Ook bij onze bewakers maar die werden soms toch wel inschikkelijk, ze voelden ook wel dat het einde naderde. Toen op een avond, we zouden net naar bed gaan, ging het voor-alarm. Gelijk het volle-alarm er achteraan. Wij alles wat we grijpen konden meenemen en naar de kelder, in dit geval de buizen. Enige ogenblikken later schudden we al door elkaar van de vele bommen die vielen, wel niet dicht bij ons maar wel heel zware bommen. Een half uur later werd het alarm afgeblazen en konden we weer terug naar de barak. We zagen wel dat er in de verte enorme branden waren maar aan de andere kant van de stad. Nauwelijks lagen we in bed of er ging weer alarm, weer de kelder in. Nu was het nog erger en dichterbij. Toen we weer buiten kwamen waren de branden weer dichterbij. Het was alsof ze de stad laag voor laag plat gooiden. We waren heel bang nu. Zo ging het de hele nacht door, en toen het ochtend was brandde alles rondom ons. Ook de fabriek had een lading gehad en stond in brand.

Blusmateriaal was er niet meer, dat was al na de eerste aanval vernietigd. Het was een vreselijk gezicht maar het ergste was de loeiende storm die er stond, een vreselijk gehoor.

Alle zuurstof werd naar de brandende stad getrokken. Onze barak stond er nog, er waren alleen wat gaten in het dak van de erdoor gevallen brandbommen maar die hadden de mannen die achter moesten blijven er uit kunnen gooien.

HET BOMBARDEMENT

Het bombardement duurde met korte onderbrekingen 48 uur. Het was geregeld in en uit de schuilkelders. Er is maar één kamer van onze schuilplaatsen geraakt, maar daar waren dan ook veel doden en gewonden. Wij kwamen er goed vanaf, niet één van ons raakte zelfs maar gewond. Toen het er dan ook eindelijk op leek dat het afgelopen was, vond de Lagerführer het niet verantwoord om langer in de barak te blijven, alles om ons heen brandde.

Omdat wij aan de buitenkant van de stad zaten konden we wel over de Hamburgerstrasse uit de stad komen. We wilden eigenlijk niet weg maar het was niet uit te houden van de rook en de stank die uit de stad naar ons toe gedreven kwam. Alles wat we dragen konden moest mee en we marcheerden de volgende dag af met onbekende bestemming. Het bleek een dorp boven op de heuvel te zijn en daar kregen we een ligplaats in een boerenschuur. Veel kan ik mij hiervan niet meer herinneren.

De fabriek van Seidel & Naumann na de oorlog (Deutsche Fotothek)

ANGST

Rennende en angstig gingen we met het alarm elke keer weer de schuilkelders in. Je kwam dan op een rij op een smal bankje te zitten tegenover elkaar en het was zo smal dat je knieën kwamen tegen degene die aan de andere kant zat. Het was vreselijk dat lijdzaam afwachten. Dan voelde je dat er bommen vielen, soms heel weinig en als ze dichtbij waren schudde de hele boel. De angst uitte zich bij de één weer anders dan bij de ander. Bij sommigen schudden de knieën tegen elkaar, vreselijk, en niet te stoppen. Bij anderen begonnen de tanden op elkaar te klapperen, echt ook niet tegen te gaan. Van angst in elkaar krimpen deed je allemaal al wist je wel dat als de aarde schudde de bom al gevallen was. Soms werd er iemand hysterisch, en die werd dan meteen afgevoerd naar een speciaal vertrek. Ook ging het licht wel eens uit en dan duurde het even voor de noodverlichting weer aan was, dat waren helemaal vreselijke momenten. Stel je voor veertig angstige mensen opeen gepropt in een buis onder de grond en dan nog in het donker ook. Zolang er geen bommen vielen ging het nog wel en werd er wel gepraat, maar als de eerste bom gevallen was hing er een vreselijke stilte en maar staren naar elkaar. Als dan eindelijk het verlossende alarm werd afgeblazen was iedereen weer heel blij dat je het overleefd had.

WEER IN DE BARAK

Het zal ongeveer een week geduurd hebben dat we daar boven in die boerderij gehuisd hebben. Omdat de barak weer hersteld was konden we nu toch weer terug en daar waren we heel blij om want het was daar echt behelpen. We kregen een dag tijd om alles weer op orde te brengen. De andere morgen, tijdens het appèl werd ons meegedeeld dat we niet op de

fabriek, of wat daarvan over was, konden werken. We moesten in de stad gaan helpen werd er gezegd.

We gingen in colonne naar de stad en wat we daar zagen overtrof alles wat je maar denken kan. Over de brede hoofdstraten kon je nog wel enigszins lopen maar de zijstraten waren bijna niet meer te zien van het puin, de muren van de huizen waren ingestort en lagen over de straten heen. Overal lagen nog verbrande mensen, armen en benen zag je niet meer, het waren gewoon zwarte poppen als het ware, helemaal ineen gekrompen.

Bij een stel SS-ers (Duitse soldaten heel fanatiek) werd halt gehouden en werden we overgedragen aan hun leiding. Dat zag er niet best uit vonden wij, en dat bleek ook wel later. Ze verdeelden ons in groepen van ongeveer tien man. Dan ging er één van hun mee en werden we de puinhopen opgebracht tot we bij een gat in het puin kwamen. Toen vertelde hij pas dat we lijken uit de kelders moesten halen. We protesteerden hevig, dat was ons werk niet zeiden wij. Hij trok zich er niets van aan, herhaalde zijn bevel met meteen een pistool in de nek van de dichtstbijzijnde man en zei als we niet gingen hij deze man zou neerschieten. Nou, dat waren wij niet gewend, maar zagen wel dat hij meende wat hij zei. Kom dan maar mee met mij, en met kaarsen in de hand gingen we het donker in. We kwamen in een ruimte wat kennelijk een café was geweest. Nu kwam de order dat we deze dag dertig lijken naar boven moesten brengen. We mochten echter wel een borrel nemen maar absoluut niets mee naar boven nemen. Ook vertelde hij dat standrecht was afgekondigd wat betekende dat bij lijkenroof of diefstal de doodstraf van kracht was. Je neemt maar een deken en dan sleep je ze met vier man naar boven, je kan de hele straat afzoeken want de kelders zijn allemaal doorverbonden. We waren stomverbaasd!

IN DE DODEN KELDERS

Hij liet ons achter en ging zelf naar boven. We keken eens rond en hadden al vlug de drank gevonden, zelfs nog verschillende soorten. We proefden eens en nog eens maar durfden toch niet te veel te nemen, we waren niets gewend ook. Na alle moed verzameld te hebben doken we het eerste gat in. Een luguber gezicht er lagen zeker wel tien mensen op een hoop door elkaar, allemaal gestikt. Ja, nu moest het toch gebeuren! Dekens waren er genoeg en de eerste werd erin gerold, door het gat gesleept en met veel geruk en getrek naar boven gebracht. Er werd aangewezen waar de lijken gelegd moesten worden zodat ze later verder getransporteerd konden worden. Klaas die keek zijn ogen uit, die hoefde de kelder niet in en moest op onze spullen passen. Wij weer naar beneden voor de volgende. Denk je eens in, je komt met een brandende kaars door een gat in een kelder en ziet daar al die dode mensen liggen! We zweten ons kapot want het was nog bloedheet in die kelders, maar kregen er gemakkelijk dertig naar boven want er waren in alle kelders veel doden. We namen, toen we ons aantal hadden nog maar een paar stevige borrels en toen onze eigen bewakers ons 's avonds kwamen halen stonden er verschillenden niet al te vast meer op de benen. Soms lagen de doden op een hoop en door elkaar bij de uitgang van de kelder en moest je als het ware uit elkaar trekken. We probeerden ze zo weinig mogelijk aan te raken want handschoenen of enige andere bescherming hadden we niet. In andere ruimten zaten de mensen gewoon op de stoelen, het leek wel of ze zaten te slapen. Die ene kelder zie ik nog steeds voor mij, ik kwam daar als eerste met mijn kaars in de hand door een gat gekropen vanuit een andere kelder. Het zag er netjes uit, een tafel in het midden met het eten er nog op. Langs de kant, tegen de muur zaten tien mensen op gewone stoelen. Je zou denken ze beginnen zo tegen je te praten zo natuurlijk zaten ze erbij, niet te geloven. Een oudere vrouw

met een man naast haar, en die man had een klein hondje op zijn schoot. Ook nog een paar jongere vrouwen, er was er één bij die had een foto van een soldaat in haar hand, misschien wel haar man. Het ergste wat ik zag was wel de vrouw die met een kind van misschien een jaar op schoot zat. Ze hadden horloges om en ringen alles wat van waarde was hadden ze meegenomen. Als een foto zo zit dat tafereel me na ruim vijftig jaar nog in mijn hoofd. Nu moesten we hier aan beginnen om ze naar boven te slepen. We waren al enkele dagen bezig en het is onvoorstelbaar hoe een mens dan veranderen kan. We lachten en praatten en zeiden dan tegen elkaar: "Wat zou hier nog te eten zijn" ? Dan keken we alles na voor we begonnen om de mensen weg te brengen. We durfden absoluut niets mee te nemen want we wisten wel welke straf er op stond. In de kelder konden we doen wat we wilden. Soms moesten we wel door tien andere kelders voor we naar boven konden en alles door nauwe gaten die de kelders met elkaar verbonden. We legden ze dan op een rij neer. Begraven kon al helemaal niet meer. Daarom hadden ze op de Altmarkt een groot stalen rooster gemaakt en daar werden ze verbrand. De Witrussen hadden een soort boerenwagen met een paard ervoor en daar werden de lijken opgegooid. Gekeken wie of wat het was werd er niet en met sieraden of wat ze meer aan hadden, ging het naar de Altplatz en werden ze door de Witrussen op het rooster gegooid, en later met benzine overgoten en in brand gestoken. Er hing een akelige lucht over de stad, en wij stonken natuurlijk ook en de lijkenlucht hing zelfs in het Lager. Toen we dit een veertien dagen gedaan hadden en de lijken tot ontbinding overgingen, vonden de Duitsers dat dit toch niet langer ging. Nu moesten we de hoofdstraten ruim maken en met de grote brokken puin de zijstraten tot een hoogte van twee meter afsluiten. Wij begonnen met het postkantoor, of wat daar van over was en werkten zo vanuit het centrum verder. Alles met een schop en blote handen, steeds bewakers als toezichthouders. Zo waren er honderden gevangenen bezig en na een paar weken waren de doorgaande straten weer vrij. Buiten de stad werd een bord geplaatst met een kaart van de straten die vrij waren. Natuurlijk ontsnapten we wel eens aan de aandacht van de bewakers, het was dan ook een georganiseerde rotzooi. Als het stationsement weer eens gebombardeerd werd moesten we weer de gaten dichten, dat ging voor alles, de treinen naar het front moesten rijden. Erger voor ons was dat we geen post en geen pakketten meer kregen!

WE GAAN LOPEN

We waren nu geheel afhankelijk van wat we konden vinden, stelen, met alle risico 's die daar aan vast zaten. Het gelukte ons steeds om aan het eten te blijven, ook door weer te ruilen onderling. De bewakers deden ook niet moeilijk meer, die zagen het einde ook naderen. Sommige dagen hoorden we de kanonnen in de verte al bulderen. Het front naderde met rasse schreden.

Dat was dan ook de reden dat we op een morgen het bevel kregen om ons reisvaardig te maken. We moesten zo veel mogelijk meenemen want we zouden hier wel niet meer terug komen werd er gezegd. Wij pakten zoveel mogelijk kleding en eten en gingen het onbekende tegemoet. We gingen omhoog en al spoedig bemerkten we dat we weer teveel meegenomen hadden. Bij de eerste rust werd al het één en ander weggegooid. We waren nog maar op de helling toen er al weer luchtalarm gegeven werd. Nu was er geen schuilplaats en ik kan me nog goed herinneren dat we de bommen uit de vliegtuigen zagen vallen en in het dal ontploffen. We sjouwden de hele dag tot de Lagerführer het genoeg vond en bij een boerderij inkwartiering eiste. Die waren helemaal niet blij met ons, maar

tegen militairen verzet je je niet als Duitser. Zodoende waren we onderdak, maar eten was niet veel wat we kregen want voor honderd man is het teveel ook al heb je als boer wel wat. Gelukkig hadden we zelf nog heel wat. Ik kookte nog wat tarwemeelpap, al ging dat wel ongelukkig op een vuurtje tussen twee of drie stenen en dan in een etensketel. Ik kreeg het aan de kook en als je honger hebt smaakt alles. De volgende dagen bleven we maar lopen en tevens uitkijken of er wat te versieren viel. Veelal vonden we nog wel wat aardappels die nog in de kuilen op het land lagen onder winterdek. Hoeveel dagen we gelopen hadden weet ik niet meer maar we stopten in Berthelsdorf, een klein dorp op een helling. We kregen onderdak op een zolder in de schuur met behoorlijk stro, en met onze jassen aan bleven we toch nog aardig warm in de nacht. We kookten maar weer wat pap en een aardappel, kregen ook van de boer nog wat. De Lagerführer wist in Liebstad, een stadje in het dal zelfs nog brood te versieren. We bleven nu hier want het had geen zin meer verder te gaan het front was aan alle kanten en dat konden we wel horen ook.

In een nacht hoorden we buiten lopen, wisten niet wat het was, durfden ook eigenlijk niet te gaan kijken. Toch gingen er een paar jongens naar buiten en troffen daar een paard aan. Het was een paard van de Weermacht, dat zag je aan het stempel. Die gaan we slachten werd er gezegd, maar hoe? Toch maar iemand van de bewaking gevraagd of hij dat paard dood schieten wou. Nou, daar was geen sprake van. Toen de boer opgetrommeld of die bereid was te helpen. Ook niet maar als we zijn kookketel gebruiken wilden mocht dat. Toen wisten we genoeg. Er waren slagers bij ons en hadden binnen de kortste keren het paard gedood en gevild. Toen in stukken en de ketel in. Nu wilde iedereen meewerken, zelfs onze bewakers. Die nacht hadden we volop te eten en lagen we luid te zingen. Kees, hij kwam uit Scheveningen, droeg als vanouds zijn verhaal van Piggelmee in de stenen pot voor, we hadden het al wel tien keer gehoord!! Stel je voor zo een honderd man praktisch in het donker in het stro en dan luisteren naar een kinderverhaal!! Af en toe kwamen ze met een schaal met stukjes vlees die uitgedeeld werden. Toen het licht werd was er bijna niets meer over van het paard en moesten we de restanten die niet eetbaar waren in een diep gat begraven. Verschillenden van ons gingen ook eens een kijkje nemen in Liebstad en kwamen terug met verhalen dat ze daar van de vrouwen eten gekregen hadden. Het was natuurlijk sterk overdreven maar ik kon het toch niet laten om ook een keer mee te gaan. Ja, een snee brood dat kon er nog wel af maar veel was er ook niet te halen.

Een paar dagen later moesten we weer weg, we hadden niet veel meer om mee te nemen. De hele morgen weer omhoog lopen en na de middag kwamen we voorbij een soort hospitaal waar vele gewonden lagen. We waren nog maar net om de eerste haarspeld bocht naar beneden toen er geschoten werd. Wij vluchtten het bos in. Daar werd me toch geschoten, vreselijk, de takken van de bomen. Wij kropen zowat in de grond. Dat duurde zeker een half uur, een heel lang half uur. Toen werd het angstig stil. We hadden ontzettende dorst en beneden was een beekje. Twee man zou voorzichtig gaan kijken. Toen ze bij de weg kwamen zagen ze tanks en dat waren Russische. Ze waagden zich op de weg en er stopte een tank en nu konden ze uitleggen en laten zien dat we krijgsgevangenen waren. De Russen, jonge kerels, gaven wat eten en zeiden Damoy wat zoveel betekende als ga maar naar huis. De mannen riepen nu: *"Jongens kom maar naar beneden, het zijn de Russen"*. Het was die dag 9 mei 1945 en we waren vrij.....

WE ZIJN VRIJ

De Russische tanks reden verder en daar stonden wij, wat moeten we nu ? Onze bewakers waren verdwenen en nu waren we geheel op ons zelf aangewezen. Direct was er al verschil van mening over waar we naar toe zouden gaan. Wij gingen met een groep terug en na een half uur lopen waren we weer bij het hospitaaltje waar we eerder ook langs gekomen waren. Het was helemaal verlaten, dus vonden wij dat we dat nu wel konden gebruiken voor de nacht. Het was wel een grote bende, kennelijk was heel vlug ontruimd. De Russen waren er ook binnen geweest dat konden we wel zien. Gelukkig vonden we ook nog etenswaren en wel zoveel dat we voldoende hadden, ja het werd nu zelfs nog leuk, bevrijd en de maag vol, ons eens lekker gewassen, wat wil je nog meer. We waren echter wel erg vermoeid van de laatste dagen lopen slechte plaatsen om te slapen en weinig eten. Nu hadden we gegeten en bedden dus al spoedig sliep de hele ploeg. We waren nu nog met een 25 man, de rest was een andere kant opgegaan.

Toch gingen we de volgende morgen op pad en dachten dat de noordelijke richting wel goed zou zijn. Na een paar uur lopen wisten we niet wat we zagen. Daar kwam het Russische leger ons tegemoet ! Wij zagen er haveloos uit, maar wat we toen tegen kwamen tart elke beschrijving, wat een troep was dat! Op een soort huifkarren met twee paarden ervoor zaten of lagen een stel Russen met een geweer en soms een mitrailleur, soms nog een paar bossen stro in de wagen. Een stel brood magere paarden ervoor, enkele nog kreupel ook. Mannen met grote snorren, vuil en haveloos gekleed.

Toen ze ons zagen hielden de eersten halt. We dachten wat zullen we nu beleven, maar ze kenden maar één woord, en dat was "oer", wat betekende dat ze onze horloges wilden hebben. De meesten hadden geen horloge meer, dat was al lang geruild, maar toch pikten ze er nog een paar af. Wat een stel rovers!! Ze kregen al vlug door dat wij ook maar een stel arme sloebars waren, en lieten ons verder met rust. De hele verdere dag liepen wij hier tegen in en af en toe probeerden ze toch nog of wij nog horloges hadden, er waren er bij die om elke pols drie horloges hadden. Er was voor ons toch nog iets van belang, wat was n.l. het geval? Die Russen hadden zeker ergens een conservenfabriek geplunderd, want overal lagen lege blikjes van gecondenseerde melk. Ze hadden er gewoon twee gaten in gestoken en zo leeg gedronken. Toen wij ze open sneden bleken ze lang niet leeg en hadden wij ook gecondenseerde melk zat. Het was voedzaam en zoet en alles kleefde op den duur. Eindelijk kwam er een zijweg en zijn we die maar ingegaan. Toen waren we ze kwijt en konden eens rusten en overleggen wat we verder zouden doen. Na nog een uurtje lopen kwamen we in een dorp wat geheel verlaten was, alles was gevlucht voor de Russen die altijd door de nazi's afgeschilderd waren als barbaren. Nou, wat wij er van gezien hadden was ook niet veel beter. Er was een café en daar gingen we naar binnen. Alles was inderhaast overhoop gehaald, en geplunderd, maar boven op een zolder vonden wij toch nog wat te eten, kennelijk weggestopt. Het bijzondere was dat we een hele zak met amandelen vonden. Weer hadden we onderdak en eten en overal lagen er te slapen.

De volgende morgen maar weer verder hopende dat we goed liepen om de Amerikanen te bereiken. Er stond zo maar een paard aan de kant van de weg, heel mager en ook nog kreupel. Maar een paar van ons zagen de mogelijkheid om dat paard mee te nemen en laden er hun bagage op, en dat werd al meer. Wat hadden ze een lol en het paard liep rustig mee. Het duurde echter niet lang, we kwamen weer een stel Russen tegen en die hadden een paard dat nog slechter was als dat van ons. Ze pakten het dan ook meteen af en lieten een andere staan maar die kon bijna niet meer lopen! Toen hebben ze die ook maar laten staan. We aten de hele dag amandelen maar je kreeg er zulke pijnlijke kaken van dat je bijna niet

meer kauwen kon. We waren weer een berg (heuvel) opgesjouwd en waren bekaft toen we boven waren, het was nu ook nog bloedheet. Gelukkig geen Russen meer en na een flinke rustpauze verder naar beneden. We kwamen weer in een dorp maar dat was niet verlaten want we zagen wel geen mens maar achter de gordijnen keken ze naar ons. Het waren alleen de vrouwen die nog aanwezig waren maar ze waren zo bang voor de Russen dat ze niet te voorschijn durfden te komen. Wij ontdekten een prachtig zwembad, dat was nog eens wat. Binnen de korstte keren lagen we er bijna allemaal poedelnaakt in, vrouwen of geen vrouwen. Anderen hadden nu toch contact gemaakt met enkele van de moedigste vrouwen en toen ze hoorden dat we Hollanders waren gingen alle deuren voor ons open! We kregen eten en drinken, alles wat ze hadden. Wij waren met z'n drieën bij een jonge vrouw, hadden een gezellige avond en kregen een mooie slaapkamer met een groot bed. Een prachtig dekbed er op, wat een luxe. Het bed was echter zo zacht, dat waren we niet gewend, konden niet slapen en al vlug lagen we op de grond en sliepen toen wel!

NAAR DE GRENS

Wat is het toch een genot als je verschillende talen goed spreekt, want Arie van der Bergh (kgf 97566) had hele gesprekken met die vrouw 's avonds. Wij konden wel wat mee praten maar toch niet zoveel. Hij kwam nu ook te weten welke weg we moesten volgen om bij de grenslijn te komen bij de Autobahn waar aan de ene kant de Russen en aan de andere kant de Amerikanen stonden. Het liefste had die vrouw gehad dat we nog een paar dagen bij haar bleven en dan mocht Arie wel bij haar op de kamer slapen! Mooi aangeboden maar onze bedoeling was om zo snel mogelijk in de Amerikaanse zone te komen. We kregen nog heel wat eten van haar mee toen we weggingen want het was zeker nog 40 kilometer lopen en erg dun bevolkt. Vol goede moed gingen we weer op weg maar in heuvelachtig terrein en met een brandende zon loopt het niet erg lekker. We konden dan ook niets vinden in deze bossen waar de weg doorheen ging. Noodgedwongen sliepen we de nacht maar in het bos en wisten ons 's morgens in een beekje. Het water was erg koud, dat weet ik nu nog maar het friste wel op. Verder ging het weer. Nu ontmoetten we al anderen die ook diezelfde richting uitgingen. Het waren ook krijgsgevangenen, en civiele arbeiders die gedwongen waren in Duitsland te werken en dat van vele nationaliteiten. Gelukkig dat we nog wat te eten meegekregen hadden want nu was er echt niets meer te begaan, iedereen zocht naar iets eetbaars. Het werd steeds drukker en in de namiddag werd er al volop gekampeerd langs de weg. Bij nadere informatie bleek dat de Russen niemand doorlieten en op alles wat over de weg naar de Amerikanen wilden schoten ze. "Nou, dat zullen we dan wel eens zien" zei Arie. Wij liepen door tot we door een Rus werden tegen gehouden. Arie probeerde in zijn beste Engels te vertellen en te laten zien dat we krijgsgevangenen waren, en over die grens wilden maar het enige wat hij zei was "njet" We mochten er niet overheen!

Wat stond ons nu te doen? We liepen eerst maar eens een eind terug en namen maar een rustpauze om eens op ons gemak te beraadslagen wat te doen. Intussen kwamen er steeds meer mensen en ook die mochten niet verder. Allemaal langs de kant van de weg, het was een rotzooitje van jewelste. Niemand had eten maar gelukkig was er een beekje waar je uit kon drinken. Met zijn allen besloten we als het donker wordt lopen we nog een eind terug en gaan dan door het bos tot aan de Autobahn. We moesten van de anderen niemand mee hebben dus vertrokken we stiekem. In het donker liepen we nu door het bos en probeerden zo goed de richting te houden naar de Autobahn. Loop maar eens in het donker door een verwilderd bos, een vreselijke tocht werd het, waar waren we aan begonnen. Het leek uren te

duren en we dachten al dat we verdwaald waren toen we ineens toch bij de Autobahn aankwamen. We waren nu ook al doodop en wachtten het eerst maar eens af. Het bleef echter stil, ja, doodstil zelfs. We besloten te loten wie er het eerste overheen zou gaan en als er dan niets gebeurde zou de rest volgen. Zeer gespannen volgden we de eerst man, er gebeurde niets! Hij verdween aan de overzijde in het bos... Nu liepen we allen, maar één voor één, de weg over. De hele groep kwam behouden aan de andere kant en ging toen weer verder door het bos. We hoopten dat we eens aan een weg zouden komen. Door taai volhouden en elkaar moed inspreken bereikten we inderdaad na een paar uur een landweg waar we helemaal kapot neervielen. Hoe lang we daar gelegen hebben weet ik niet meer, maar heel lang. Plotseling riep er iemand dat er in een stofwolk in de verte een vrachtauto aan kwam. Wij kropen meteen weer weg, want we wisten niet of het een Amerikaanse of een Russische zou zijn. Toen hij dichterbij kwam zagen we tot onze grote opluchting dat het een Amerikaanse vrachtwagen was. Ze zagen ons en stopten meteen, wat waren wij blij. Vlug werd er verteld wat we waren, we kregen meteen wat te eten en sigaretten voor degenen die rookten, en mochten instappen om mee te rijden. We zaten op elkaar geperst maar het was toch luxe voor ons. Na een hele tijd rijden kwamen we in de bewoonde wereld en reden door een stad. Ze brachten ons naar een vliegveld en toen wisten we pas dat we in Erfurt beland waren. Heel veel krijgsgevangenen waren hier samen gebracht, vooral veel Amerikanen. Eten en drinken kregen we nu volop, wat een weelde ! We werden ingeschreven en kregen slaappleatsen aangewezen. Nu kwamen we eerst recht tot rust !

VLIEGVELD ERFURT

We wisten niet wat we zagen de andere morgen. Het was me toch een drukte, wat was namelijk het geval? De Amerikanen gingen met vliegtuigen naar huis. Ze mochten echter niet meer dan tien kilo aan goederen meenemen en ze hadden veel en veel meer. Nu moesten ze gaan sorteren wat wel en niet meeding. Dat was grote lol voor ons en het eerste wat we deden was ons een stel nieuw ondergoed aantrekken want dat van ons stonk zo langzamerhand. Ik vond een mooie houten koffer-kist en vulde die met allemaal spullen die ik vond, hoofdzakelijk kleding. De overjas die ik zelf had was niet veel meer en nu had ik een helemaal nieuwe. We bleven zoeken en weer weggooiden we hadden veel pret. De koffer was toch op den duur gevuld met goede spullen, maar wel zwaar. Nu hoopten we maar dat we er niet te ver mee moesten lopen.

Het was 21 mei en ik vierde, nou vierde, mijn 26 ste verjaardag... Een dag later werd ons meegedeeld dat er een trein klaar stond en dat we daarin mee konden richting huis!! Wat een gedoe, maar nu volgde nog iets waar we echt niet meer aan gedacht hadden, we moesten weer ontluisd worden!! Bij de ingang van het station stonden twee grote negers, een sigaar in het hoofd en die moesten iedereen ontluizen. Dat ging als volgt, heel gemakkelijk, ze duwden een slang in je gulp en pompten net zo lang tot de DDT bij je nek er uitkwam. Bij ons was dat nu weer niet zo erg, maar er gingen ook burgers mee met de trein en ook vrouwen en meisjes. Dan hadden die negers de meeste lol want nu duwden ze de slang in de broek van het vrouwvolk en spotten er lustig op los, en ze moesten niet weigeren want dan maakte je het maar extra erg. Er is wat afgelachen.

Iemand regelde dat er niet meer dan dertig mensen in een goederen wagon gingen, het duurde natuurlijk eindeloos. Een heel lange trein was het met een grote stoomlocomotief er voor. Op de locomotief was een Duitse machinist en ook een stoker maar daar stond ook weer een neger met een geweer bij voor toezicht. Het was warm en benauwd in die wagon

maar Wim La Grand en ik vonden een paar planken en spijkerden die tegen het remhuisje aan en konden toen lekker buiten bovenop de trein liggen. We kregen allemaal een half brood en een blik met een soort vis er in. Toen we het open maakten leek het wel olie met vis. Wij waren er voorzichtig mee maar sommigen aten de vis meteen op en dat zou ze later berouwen want velen raakten aan de diaree. Met veel gesis en wolken stoom ging de trein onder gejuich van ons eindelijk rijden. Dat ging eerst stapvoets want er liep een Duitser voor de trein om te kijken of de rails wel goed was. Toen we buiten de stad waren ging het wel vlugger maar toch erg traag. Soms stopte de trein zomaar ergens midden in het land en dan sprongen er hele groepen uit om hun behoefte te doen. Als er dan een heleboel gehurkt zaten trok die neger aan de stoomfluit ten teken dat ze weer gingen rijden. Iedereen rennen met de broek nog half naar beneden maar dan bleef hij toch staan. En die vent maar lachen met zijn sigaar in zijn mond. Soms reed hij ook werkelijk weg maar wel zo langzaam dat iedereen hem wel inhalen kon. Ergens bleven we op een station staan en kregen we waarachtig na heel lang wachten allemaal warm eten. In de avond stopte de trein en bleef staan tot de volgende morgen.

Dat ging zo enkele dagen en via Frankrijk en België kwamen we eindelijk in Maastricht aan.

Vandaar ging het verder naar Weert waar een kazerne was en wij ondergebracht werden.

De volgende dag (31 mei 1945) volgde registratie, we kregen 50 gulden en een briefje dat we drie maanden verlof kregen. De nodige papieren en bonnen voor eten kregen we daar ook al.

Ontvangst-Centrum Gerechtvaardigde Krijgsgevangenen

WEERT

7

1. Datum aankomst in Centrum : 31 MEI 1945 ✓
2. Naam en Voornamen v.d. : KREEKE ANTHONIE G.
- 2a. Wanneer en waar gemeld of gearresteerd? : 19 Juli 1942 AMERSFOORT.
3. Geboorteplaats en -datum : SHEERARENDSKERKE 21 MEI 1919
4. Beroeps, Reserve of Dienstplichtig : DIENSTPLICHTIG
5. Rang en Wapen : SOLDAAT INF.
6. Datum laatste bevordering : ✓
7. Onderdeel, waarbij ingedeeld op 15 Mei 1940 : I - I - 21 RI
8. Functie op dien datum : GEWOON SOLDAAT
9. Stamboeknummer : ?
- 9a. Diploma's, talenkennis en beroep : CHAUFFEUR
10. Datum van aanvang krijgsgevangenschap : 19 JULI
11. Krijgsgevangenkampen, waarin achtereenvolgens verblijf werd gehouden : STALAG IVB
ARB. KOM. SEIDELUND
NAUMAN
12. Krijgsgevangennummer : 97223 IVB
13. Naam en adres naaste familie : P. v.d. KREEKE WAARDPOLDER
KOLHORN
14. Adres tijdens het buitengewoon verlof : WAARDPOLDER KOLHORN
15. Uitbetaald voorschot : 1110
16. Was de verzorging gedurende de krijgsgevangenschap : goed, middelmatig of slecht? : MIJDELMATIG
17. Welke werkzaamheden werden aan U opgedragen? : FABRIEKS ARBEID

Bij de beantwoording van de vragen 18 t/m. 23 te vermelden: namen, rangen, leeftijden, adressen.

18. Zijn U sterfgevallen bekend van andere krijsg-
gevangenen? : NEEN

Datum, oorzaak en plaats van overlijden : /

19. Zijn U gevallen van ernstige ziekten bekend en hoe
was de behandeling? : DIPHTERIE

GOED

20. Zijn U gevallen bekend van ontvluchting uit
krijsggevangenschap? : NEEN

21. Zijn U namen bekend van ziek achtergebleven
krijsggevangenen en zoo ja, waar? : NEEN

22. Zijn U namen bekend van door den vijand vrij-
gelaten krijsggevangenen, uit hoofde van hunne
politieke gevoelens? : NEEN

23. Zijn U namen bekend van krijsggevangenen, die
in vijandelijke dienst zijn getreden? : NEEN

24. Zijn U gevallen bekend van oorlogsmisdaden en
overtredingen van de Conventie van Genève?
Zoo ja, dan wordt U verzocht, met het oog op de
bestrafing van oorlogsmisdadigers een afzonder-
lijk uitvoerig verslag bij te voegen, onder ver-
melding van tijd, plaats en omstandigheden der
misdaad en de namen, adressen, enz. van de
verantwoordelijke personen.

NEEN

25. Hebt U ernstige klachten, omtrent de gedragingen
van Uwe mede-krijsggevangenen?
Zoo ja, dan wordt U verzocht een afzonderlijk
uitvoerig verslag bij te voegen, onder vermelding
van namen, rangen en adressen.

NEEN

Weert, 1945.

De 31 MEI (rang) SOLD.

Ag v d Kraak
(handtekening)

Datum van vertrek uit ontvangscentrum :

31 MEI 1945

Nog een nacht en toen konden we met een vrachtauto mee die ons met nog een heel stel anderen naar huis zou brengen. Na Amsterdam hadden we de ruimte want er waren er nog een paar uit Den Helder en Klaas en ik. Het was intussen al avond geworden en die chauffeur zei dat hij niet genoeg benzine had om ons verder dan de Stolpen aan het Noord Hollands kanaal te brengen. Ze verkochten natuurlijk wel benzine, maar wij stonden om half één in de nacht nog 12 kilometer van huis met onze koffers op de weg. Een stukje lopen, dan weer rusten, dat ging niet snel maar die koffer laat ik nu niet meer staan, zei ik en Klaas ook niet. Wat zagen we opeens ? Daar kwam warempel een auto aan. We zetten de koffers midden op de weg zodat hij wel stoppen moest. Die man keek even heel vreemd. Wij ons verhaal verteld en tot onze opluchting zei die man: Ik breng jullie thuis. Eerst Klaas (Molenaar) naar de Bonkelaarsdijk bij Schagen en toen bracht hij mij ook nog naar Kolhorn. Het was de groenteboer uit Schagerbrug die zijn ondergedoken auto probeerde. Om 1 uur in de nacht stond ik aan de deur thuis tot stomme verbazing van vader en moeder. Ze hadden ruim een half jaar niets meer van mij gehoord!! HET WAS 1 JUNI 1945...

Dit is wat ik mij in de winter van 1997 - 1998 nog herinnerde. Natuurlijk zijn er veel meer dingen gebeurd maar dat weet ik niet meer zo goed. Een ander zal heel andere verhalen hebben.

A.G. van de Kreeke
maandag 2 maart 1998

Anton van de Kreeke is op 21 mei 2015 overleden.

Toch nog onverwachts is overleden onze vader, schoonvader, opa, grootvader en vriend	
A.G. van de Kreeke ~ Anton ~	
Weduwnaar van J. van de Kreeke - de Dreu	
's-Heer Arendskerke 21 mei 1919	Alkmaar 21 mei 2015
Bram van de Kreeke en Sila Shotkoe Piet van de Kreeke en Corrie van de Kreeke - Louter Dinie Konijn - van de Kreeke en Jan Konijn Ria Denneman - van de Kreeke en Aad Denneman † Klein- en achterkleinkinderen Marjan Rumar - Staes	
Correspondentieadres: A. van de Kreeke Vilvoordestraat 6 1067 JZ Amsterdam	
Anton is thuis, Vijverlaan 9, 1767 CK Kolhorn. Hier is maandag 25 mei van 19.00 tot 20.00 uur gelegenheid tot condoleren en afscheid nemen. De crematieplechtigheid zal plaatsvinden dinsdag 26 mei om 11.30 uur in crematorium Schagerkogge, Haringhuizerweg 3 te Schagen. Na de plechtigheid is er nog gelegenheid tot condoleren.	